

OBRAĆANJE JAVNOSTI POVODOM AKTUELNIH DOGAĐAJA I POJAVA

Ka ćorsokacima prohujalih vekova

Nedopustivo je da bilo koji ministar javno propoveda diskriminaciju građana na verskoj i nacionalnoj osnovi, kako je to učinio srpski ministar za kulturu i informisanje. Proširivanjem liste za odstrel i na ideološke neistomišljenike, njemu se, nažalost, pridružio i tek postavljeni ministar za inostrane poslove Srbije i Crne Gore zalažući se da se, "na sve moguće načine eliminišu iz javnog života" pogledi koji istorijska zbivanja ne mere ravnogorskim aršinima.

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji zbog toga postavlja pitanje da li "svi mogući načini" podrazumevaju i one "demokratske metode" koje su, u odnosu na ideološke neistomišljenike i pripadnike drugih vera i nacija, u Vraniću, Drugovcu, širom Srbije, u Bosni, Crnoj Gori i delovima Hrvatske primenjivali četnički pokret Draže Mihailovića i njemu potčinjeni.

Smatrajući da ministri moraju da zastupaju opšte interese države i svih njenih građana a ne ovu ili onu političku stranku ili opciju, kao i to da prema njihovim javnim nastupima moraju da se opredele vlade kojima pripadaju, Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u i ovom prilikom naglašava da odgovoran odnos prema prošlosti i objektivno sagledavanje prohujalih zbivanja svedoče i o zrelosti za kreativno suočavanje sa izazovima sadašnjeg vremena i sposobnosti da se trasiraju pouzdani putevi za budućnost. Otuda smatra potrebnim da upozori javnost da mnoge aktuelne pojave u našoj sredini i našem vremenu doprinose stvaranju šire retrogradne društvene atmosfere koja pogoduje zagovornicima shvatanja i ponašanja prevaziđenih u naprednom svetu još pre dva veka, čime sami sebe guramo ka svo-

jevrsnom fundamentalizmu i udaljavamo od savremene Evrope. Sve to postaje još opasnije zbog pasivnog odnosa, a ne retko i direktne ili prećutne podrške odgovornih državnih i društvenih institucija ponašanjima i pojavama kojima se dovode u pitanje čak i elementarna ljudska prava zagarantovana Ustavom.

● Uprkos verbalnim izjašnjenjima za put u savremenu Evropu sazdanu na antifašističkim tradicijama, i dalje su snažna nastojanja da se kod nas rehabilituju kvislinzi i saradnici sa okupatorima te da se anatemišu antifašistički borci - istinski saveznici evropske i svetske anti-hitlerovske koalicije. Najnoviji primer te vrste je serijal "Crveno doba" na II kanalu nacionalne televizije čiji je autor državni činovnik Dušan Bataković. Umesto da se period na kraju drugog svetskog rata posmatra na osnovu pouzdanih činjenica, i dalje se barata sasvim proizvoljnim. Umesto da se u obzir uzmu sve okolnosti i čuje druga strana, paušalni zaključci nameću se kao neprokosnovena istina. Umesto da se ukaže na nevine žrtve, kojih je, kao i u svakom ratu, svakako bilo, to se koristi kako bi se amnestirali i nesumnjivi kolaboranti i saradnici sa okupatorom. Postupa se sasvim suprotno od načina na koji je, u odnosu na isti problem, svojevremeno, na primer, postupio De Gol...

● Narodnooslobodilačka borba i Jugoslavija stvorena na njenim temeljima potiskuju se iz sećanja na sve načine a ne samo masovnim preimenovanjem ulica pri čemu se u nizu slučajeva koriste principi i fond imena iz Nedićevog vremena. Prave se istorijski netačne konstrukcije u udžbenicima; u javnim glasilima o događajima i ličnostima iz ovog perioda

najčešće se govori sa isforsiranim omalovažavanjem; predstave stvorene još u Miloševićevo vreme o takozvanim "srbomrcima i pljačkašima Srbije" i dalje se održavaju kao aksiom koji ne treba dokazivati...Zaboravlja se da se iz istorije ne može izbaciti ono što se stvarno dogodilo; to treba realno oceniti da bi se koristila iskustva, i pozitivna i negativna. Generalno odbojan odnos prema tom vremenu koristi se, međutim, kao zaklon za prikriivanje novijih strategijskih promašaja i nedostatka državničke vizije aktuelnih nosilaca vlasti.

● Istaknute crkvene i druge javne ličnosti i dalje često istupaju sa izrazito antievropskim izjavama. Široko je rasprostranjena nespremnost da se prihvati i saopšti istina o zbivanjima na razmeđu dva milenijuma i njihovoj pozadini. Omalovažava se smisao Haškog tribunala uz potpunu nespremnost da se odgovorni za zločine privedu odgovornosti. Ni ratnohuškački pozivi nisu utihnuli, a crkveni velikodostojnici dozvoljavaju sebi ne samo direktno uplitanje u politiku već, i mimo crkvenih pravila, mrtvačkim zvonima hoće dikaturu da uvedu i u svakodnevni život. Nereagovanjem na sve to stvara se utisak da su iza toga i crkva, i država, i naučne institucije, svi oni koji su dužni da da se nedvosmisleno opredele prema takvim shvatanjima. Kod nas, međutim, naučne institucije čute nad zloupotrebom istorije i očiglednim falsifikovanjem činjenica, državne i političke institucije ne sankcionišu neodgovorno ponašanje državnih činovnika, Crkva se ne ograđuje od svojih velikodostojnika čak ni onda kada oni i na njenu štetu krše crkvena pravila.

● Na širem frontu, a naročito od strane ekstremnih kleronacionalističkih organizacija, propovedaju se obrasci patrijarhalnog, "domaćinskog" društva, afirmišu se izdavačkom delatnošću pa i dodeljivanjem uglednih nagrada. Sasvim, međutim, izostaje kritička analiza da se na taj način promoviše model Dimitrija Ljotića danas još više anahron nego u vreme nastanka.

Ukazujući na neke iz šireg spektra sličnih pojava, Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji želi da postakne svestrana društvena reagovanja koja će potvrditi da odistinski hoćemo u savremenu Evropu i da ne želimo bilo kakvu mitomaniju i povratak u 19. ili čak neki stariji vek...

Novi marševi fašističkih sablasti

Stravični događaji na Kosovu podsećaju na "kristalnu noć" u Nemačkoj iz prve polovine prošlog stoleća - konstatuje se u izjavi Društva za istinu o antifašističkom NOB-u upućenoj javnosti 23. marta 2004. godine.

Na scenu su ponovo stupile fašističke horde, rušile su i palile srpske kuće i svetinje, sejale smrt u cilju ostvarivanja etnički čistog Kosova.

Istovremeno, na njihov zov, digle su se srpske fašistoidne grupe i spalile muslimanske svetinje.

Pozivamo albanske i srpske antifašiste, demokratske i progresivne građane da se odupru povampirenim sablastima.

Pozivamo organe vlasti Srbije i međunarodne zajednice da događaje nazovu pravim imenom, spreče svako ispoljavanje nasilja, poprave sve što se popraviti može i strogo kazne organizatore, vođe i pripadnike jurišnih odreda.

VOJVODINA

PORUKA UČESNICIMA PRVE VOJVODANSKE KONVENCIJE

Obnova autonomije ne ugrožava već jača integritet Srbije

Organizacioni odbor Prve vojvođanske konvencije u Subotici, sastavljen od predstavnika Saveza vojvođanskih Mađara, Unije socijalista Vojvodine, Lige socijaldemokrata Vojvodine, Foruma V-21, Vojvođanskog kluba i Vojvođanskog pokreta, uputio je poziv da u radu Konvencije (krajem januara) uzmu učešće i predstavnici Društva za istinu o antifašističkom NOB-u. S obzirom da zbog okolnosti u kojima radi Društvo to nije bilo moguće, predsednik Društva prof. dr Radoslav Ratković ovom skupu, čiji je završni dokument "Subotička inicijativa, uputio je poruku u kojoj se, između ostalog, kaže:

- Stavovi i ciljevi zapisani u dokumentu Konvencije zaslužuju snažnu podršku demokratskih i progresivnih snaga u Republici Srbiji jer su deo otpora sve drskijem nastupanju desničarskog mračnjaštva.

- Demokratske i progresivne snage iz Srbije moraju pružiti podršku nepristajanju Vojvodine na ustavni i izborni postupak po kome u parlamentu Republike nema nijednog zastupnika Pokrajine i njenih manjinskih naroda. Moraju pružiti podršku

Vojvođanima u njihovoj borbi za autonomiju Pokrajine utvrđenu odredbama ustava iz 1974. godine, koga je srušio Miloševićev režim nelegalnim putem primenom političkih fašističkih metoda, kombinovanja državnog nasilja i delovanja razularenih jurišnih odreda.

- Obnova autonomije Vojvodine, upotpunjene modernim oblicima regionalnog povezivanja, ne ugrožava integritet Srbije, nego ga učvršćuje. Jedinstvo u savremenom društvu ne može počivati na jedinstvu kancelarija i državnih aparatura, nego na integraciji društva, na svestranom povezivanju ekonomskih, socijalnih, kulturnih, informacijskih i, na toj osnovi, političkih tokova i mehanizama.

- Ako je cilj društvenog i političkog kretanja Srbije i Crne Gore u Evropu prihvatanje evropskih standarda, onda je u interesu ostvarivanja toga cilja da Vojvodina, kao najrazvijeniji i evropskom nivou najbliži deo zemlje, bude u položaju da može najviše da doprinese bržem integrisanju čitave društvene zajednice u evropske tokove.

REKLI SU, NAPISALI SU...

BOŠKO KOVAČEVIĆ, politolog

Do rešenja se ne stiže galamom

"Subotička inicijativa" je pokrenula novu lavinu sukoba i konfrontacija oko Vojvodine. Ona je, kao posledica nesretnog izbornog zakona, koji je svojim visokim cenzusom i ispuštanjem pozitivne diskriminacije za manjinske zajednice, izbacio regionalne i nacionalno-manjinske etničke stranke iz parlamenta Srbije.

Istovremeno se od najistaknutijih predstavnika nove-dolazeće vlasti čuju nadmene, osione i počesto nipodaštavajuće ocene ne samo o legitimnosti vojvođanskih organa, nego i Vojvodine kao takve. Pozivi za internacionalizaciju (pitanja) Vojvodine u osnovi pokazuju da nema gotovo nimalo poverenja u sadašnji vodeći politički establišment u Srbiji u pogledu političko-pravnog ustrojstva Vojvodine...

- Realizacija ciljeva predviđenih dokumentom "Subotička inicijativa" imaće neprocenljiv značaj za ukupna demokratska i progresivna kretanja.

ČLANARINA I ZA 2003 - 200 DINARA

Godišnja članarina i za 2003. je 200 dinara, a za učenike i studente - 100 dinara.

Članarina se može uplatiti neposredno, u prostorijama Društva, Sremska 2, međusprat, ili na žiro-račun:

3 5 5 0 0 0 0 0 1 0 1 9 1 9 4 8 3

Vojvođanska banka - filijala Beograd

Naziv: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945.

Na isti način, članovi, prijatelji i simpatizeri Društva mogu da uplate i svoje dodatne priloge. Članovi čije je materijalno stanje nepovoljno mole se da simboličnim iznosom potvrde svoju pripadnost Društvu.

Besplatno dostavljanje "Glasa istine" i popust pri kupovini svih izdanja Društva - svojevrсни su povraćaj članarine i priloga.

Borbu za ostvarenje programskih ciljeva i širenje svog uticaja Društvo u značajnoj meri vodi uz pomoć izdavačke delatnosti - štampanjem i distribucijom knjiga i publikacija. Da bi se realizovao što veći broj ovih projekata i tako vrednosti za koje se Društvo zalaže postale dostupnije što širem krugu ljudi a posebno pripadnicima mladih generacija, neophodna je pomoć članova u dva pravca - da se obezbedi podrška šireg kruga donatora koji bi učestvovali u realizaciji pojedinih izdanja i, drugo, da se uključe u distribuciju izdanja Društva.

Sve članove koji u tom smislu mogu da pomognu ili imaju odgovarajuće ideje Izvršni odbor moli da se jave na adresu: Beograd, Sremska 2 (međusprat), ili na telefon (011) - 638-520, neposredno svakog radnog dana od 10 do 14 časova, ili pismom.

Skupština pančevačke podružnice

Početkom marta u prostorijama "Partizana" u Pančevu održana je godišnja skupština pančevačke podružnice Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji. Tom prilikom predloženo je da Društvo promeni ime i da se zove Društvo antifašista.

Orientacioni program rada u ovoj godini izložio je predsednik podružnice Miladin Stanimirović. U prvom planu je omasovljenje podružnice a, pored ostalog, predviđeno je da se svečano obeleži 6. oktobar - Dan oslobođenja Pančeva. S obzirom da je ove godine jubilama - 60. godišnjica, dogovoreno je da se sa Savezom boraca organizuje zajednička akademija i polaganje cveća na spomenike i spomen-obeležja.

Kao i svake godine, članovi podružnice će obeležiti 9. maj - Dan pobeđe nad fašizmom u drugom svetskom ratu, 4. i 7. jul koji podsećaju na ustanak 1941. godine. Podružnica će nastojati da uspostavi saradnju sa organizacijama u Pančevu čiji su programski ciljevi slični opredeljenjima Društva za istinu o antifašističkom NOB-u. Organizovaće se diskusione tribine i promovisati knjige koje afirmišu programska opredeljenja Društva.

Predloženo je da se objavi monografija o antifašističkoj borbi u južnom Banatu kao i da se obezbede uslovi za prikazivanje na pančevačkoj televiziji filma o zločinima okupatora u Pančevu u toku drugog svetskog rata. Film se, inače, nalazi u Arhivu grada. Na skupštini je konstatovano da je podružnica u saradnji sa Opštinskim odborom SUBNOR-a i Zavodom za zaštitu spomenika uspela da izdejstvuje da se spomen-biste narodnih heroja ne uklone iz Gradskog parka, već samo premeste. Istovremeno je odato priznanje javnom komunalnom preduzeću "Vodovod i kanalizacija" koje je, na zahtev podružnice, pomoglo da se zaštiti spomenik na beogradskom putu.

Počast palim na Sremskom frontu

Prilikom obeležavanja godišnjice proboja Sremskog fronta, u ime Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. cveće na spomenik palim borcima položili su Georgije Jovičić i Bogdan Tankosić.

POVODOM SERIJE "CRVENO DOBA" NA II PROGRAMU RADIO-TELEVIZIJE SRBIJE

DRAGANU KOJADINOVIĆU, MINISTRU ZA KULTURU I INFORMISANJE U VLADI REPUBLIKE SRBIJE

Poštovani gospodine ministre,

Kao što Vam je poznato, Radio-televizija Srbije tokom februara i marta ove godine emitovala je šest epizoda serije "Crveno doba".

Ova serija snimljena je uz materijalnu podršku Ministarstva za kulturu i informisanje sa Vašim prethodnikom na čelu.

Priredivač serije je u ime "Veća za razvoj demokratije" državni službenik Dušan Bataković a u njoj je izrečeno niz neistina, polustina i tendenciozno prekrivenih činjenica iz jednog razdoblja naše novije istorije.

Imajući sve to u vidu, Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. od Vas, kao pobornika objektivnog informisanja i demokratskih načela, očekuje da omogućite da Društvo na odgovarajući način javnosti predoči relevantne činjenice koje demantuju netačnosti izrečene u "Crvenom dobu" i tako doprinese da se realno, bez tendencioznog iskrivljavanja, interpretiraju istorijska zbivanja.

To podrazumeva:

- Vaše zalaganje da se Društvu za pripremu TV-odgovora obezbedi materijalna podrška kakvu su imali autori "Crvenog doba" za pripremu te serije;

- Vaš uticaj na nacionalnu Radio-televiziju da u jednoj-jedinoj emisiji (a ne seriji) u istom ili približnom terminu, pruži mogućnost našem Društvu za predočavanje relevantnih činjenica koje se moraju imati u vidu ako se želi objektivna, na naučnoj osnovi utemeljena interpretacija jednog vremena.

Napominjemo da je Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. za ovo kvalifikovano jer oko sebe okuplja i niz eminentnih istoričara a u dosadašnjoj aktivnosti organizovalo je i više naučnih skupova uz učešće priznatih istraživača i neposrednih učesnika istorijskih zbivanja o kojima je reč, te na osnovu toga izdalo više knjiga i drugih publikacija.

Tome dodajemo da je, polazeći od svojih programskih opredeljenja, upisanih u Statut koji Vam dostavljamo, Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. pozvano i odgovorno da reaguje na ovaj i slične slučajeve, rukovodeći se pritom i uverenjem da je objektivno interpretiranje prošlosti nezaobilazan preduslov za realno tumačenje sadašnjosti i za trasiranje pouzdanih puteva u budućnost.

REDAKCIJI II PROGRAMA RADIO-TELEVIZIJE SRBIJE

Poštovana Redakcijo,

U toku februara i marta ove godine, u šest epizoda emitovali ste seriju "Crveno doba". Tom prilikom, gledaocima II programa nacionalne televizije servirano je niz neistina, poluistina i tendenciozno prekrivenih činjenica iz jednog razdoblja naše novije istorije.

U skladu sa svojim programskim opredeljenjima, upisanim u Statut koji Vam dostavljamo, Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. smatra se pozvanim i odgovornim da na to reaguje, utoliko pre što je objektivno interpretiranje prošlosti nezaobilazan preduslov za realno tumačenje sadašnjosti i za trasiranje pouzdanih puteva u budućnost.

Otuda smatramo neophodnim da nam, u interesu objektivnog informisanja javnosti a posebno mlađih generacija, omogućite da u jednoj emisiji, u istom ili približnom terminu, omogućite da predočimo relevantne činjenice koje se moraju imati u vidu ako se želi objektivna, na

Rasprave o imenu Društva

Kao što je poznato, razmišljanja o promeni imena Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji - nisu novog datuma. Ovo pitanje odlagano je na dve poslednje skupštine Društva, a pre godinu dana Savet Društva je obavezao Izvršni odbor da se ono još jednom detaljno razmotri te da se izađe sa odgovarajućim predlogom.

U skladu s tim, formirana je višečlana komisije koja je u međuvremenu vodila opsežne rasprave u kojima su se sučeljavala i oprečna mišljenja. Ova komisija je svoj rad privela kraju te će sa zaključcima upoznati Izvršni odbor koji o tome treba da se izjasni u prvoj polovini maja i da potom izađe pred Savet i Skupštinu Društva.

Povodom serije "Crveno doba", koja je šest nedelja uzastopno svakog petka emitovana na II programu Radio-televizije Srbije, Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji obratilo se javnosti i posebnim pismima redakciji ovog televizijskog programa i ministru za kulturu i informisanje u Vladi Republike Srbije.

Ovo je učinjeno iz više razloga. Prvi je što se u pomenutoj seriji istorijska zbivanja neobjektivno interpretiraju pri čemu se umesto proverenih činjenica koriste izmišljene cifre i proizvoljnosti. Osude su izrečene bespogovorno bez mogućnosti da se čuje ijedna reč neistomišljenika.

Snimanje serije materijalno je poduprlo Ministarstvo Republike Srbije za kulturu i informisanje koje bi, po prirodi stvari, trebalo da se oseća odgovornim za objektivno informisanje, bez obzira da li je reč o sadašnjosti ili prošlosti, kao i da u nacionalnoj televiziji obezbedi ravnopravnost građana, pogleda i mišljenja.

I, konačno, budući da je idejni nosilac i glavni protagonista serije ambasador Dušan Bataković, opravdano se postavlja pitanje da li je državnom činovniku - predstavniku svih građana - dozvoljeno da se bavi jednostranom propagandom uz zloupotrebu medija koji bi trebalo da bude servis svih građana a ne monopol bilo kojih parcijalnih interesa i sredstvo za obračun sa onima kojima se ne daje pravo na ravnopravan dijalog.

Do zaključnja ovog broja "Glas istine", Društvu su se javili predstavnici II programa RTS-a a iz kabineta ministra Kojadinovića nije stigao nikakav odgovor.

naučnoj osnovi utemeljena, interpretacija jednog vremena.

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. za ovo je kvalifikovano jer oko sebe okuplja i niz eminentnih istoričara a u dosadašnjoj aktivnosti organizovalo je i više naučnih skupova uz učešće priznatih istraživača i neposrednih učesnika istorijskih zbivanja o kojima je reč, te na osnovu toga izdalo više knjiga i drugih publikacija.

Polazeći od Vaših demokratskih uverenja ali i od Vaše moralne i profesionalne obaveze da se pruži objektivna i kompletna informacija, ne vidimo nikakav razlog za različit tretman našeg Društva u odnosu na "Veće za razvoj demokratije" za koje je naznačeno da stoji iza "Crvenog doba". Otuda verujemo da ćete prihvatiti naš predlog jer, ceneći TV-vreme, ne tražimo ni približno isti prostor koliki je dat autorima "Crvenog doba", već samo da se čuje i reč druge strane kako bi se stvorili uslovi za realan prikaz jednog istorijskog razdoblja.

Od poslednjeg broja materijalne priloge kao znak podrške aktivnostima Društvu dali su:

Dimitrije Bajalica, Alojz Govednik, Ivan Dubravčić, Drago Dolenc, Vuk Dragašević, Slavka Munjas, Vera Marković, Zarija Stojović, Radovan Pantović, Velimir Drakulović, Koča Bitoljanu, Trpe Jakovlevski, Stipe Šušvar, Milan Šijan, Vesna Hrnjak, Slavko Popović, Milka Jakić, Ibrahim Latifić, Smaja Mandžuka, Mara Naceva, Marko Kalodera, Anton Lah, Marko Vrhunec, Dragoslav Dimitrijević, Vera Dimitrijević, Ivo Šušnjara, Šime Kronja, Vera Kronja, Ivica Stević, Dušan Gaspari, Aleksandar Orlandić, Gašo Gajović, Mara Gajović, Milena Gajović, Josif Strunjaš, Novak Anđelić, Nikola Stojanović, Kantonalni odbor SUBNOAR-a BiH Sarajevo, Avdo Maglić, Azra Čemalović, Ali Šukrija, Dušanka Šukrija, Dušan Vujatović, Šarif Buljubašić, Sadeta Buljubašić, Dušan Đurđić, Olivera Đurđić, Zlatko Rendulić, Abdulah Mujanović, Borislav Lazarević, Nail Redžić, Petar Stambolić, Dušan Kecman, Stevo Dragelj, Josip Rukavina, Đorđe Radosavljević, Jela Kadenić, Pero Vujinić, Ljubica Minić, Martin Ivić, Boško Brajović, Fadil Taslaman, Nina Udovički, Ante Damić, Zvonko Štaubinger, Milorad Jovanović, Stojan Jovanović, Milivoj Despot, Ljiljana Žarković.

Društvo se svima najsrdnije zahvaljuje.

CRNA GORA

Skupština boračke organizacije

Krajem marta, gotovo sedam godina posle prethodne, održana je 11. skupština Saveza boraca narodnooslobodilačkog rata Crne Gore.

Tom prilikom usvojena je programska deklaracija u kojoj se, između ostalog, ističe:

- U novonastalim okolnostima crnogorsku boračku organizaciju i njene organe i tijela treba konstituisati od boraca lojalnih antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi i njenim principima i Crnoj Gori kao rezultatu te borbe i njenim vrijednostima. Zbog toga naš odnos mora biti odgovoran i patriotski prema Crnoj Gori kao državi i njenim ukupnim vrijednostima. Takođe, crnogorska boračka organizacija mora ostati vjerna svojim državnim i antifašističkim tradicijama.

- Razvoj političkih odnosa u našem društvu izbacio je posljednjih godina na političku scenu i snage poražene u drugom svjetskom ratu koje upomo nastoje da svojom javnom djelatnošću rehabilituju kolaboracionizam i nacionalnu izdaju, govoreći o potrebi pomirenja. Mi, borci NOR-a, i naša

boračka organizacija odgovaramo da smo se davno pomirili sa svim protivnicima iz rata koji nijesu bili ratni zločinci, a sa onima koji i danas sprovode politiku zločinaca i nastoje da ih rehabilituju - nema pomirenja.

- Svakodneva je pojava da se u mnogim sredstvima javnog informisanja, kao i u raznim kulturim i umjetničkim manifestacijama, bezobzirno falsifikuje istina o narodnooslobodilačkoj borbi i šire neistine o njenim učesnicima. Sve su učestalije pojave skrnavljenja spomenika, spomen-obilježja i mijenjanje naziva ulica, s ciljem da se izbrise sve što podsjeća na slavnu epopeju borbe za slobodu Crne Gore i njeno oslobođenje od fašističkih okupatora i njihovih pomagača.

- Organizacija SUBNOR-a na svim nivoima svojim konkretnim akcijama odlučno će se suprotstaviti svim pojavama obezvređivanja NOR-a, jer smo na to obavezni prema našim palim drugovima i sopstvenoj savjesti.

- SUBNOR će se zalagati da se zakonskim sredstvima stane na put vandalskim

REKLI SU, NAPISALI SU...

*MIODRAG MIŠKO VUKOVIĆ,
poslanik u Skupštini Crne Gore*

**Neće da plaćaju ceh
tuđeg lumpera**

Crna Gora traži da ne strada zbog nove loše politike u Srbiji...Crnogorska opozicija, koja je u stvari servis velikosrpskog nacionalizma, po naređenju je napustila Parlament i pravi političko pozorište po Crnoj Gori. Zloupotrebljava demokratske procese, želi da kompromituje demokratske napore...sve je skopčano sa populizmom i demagogijom, zloupotrebom djece i omladine, nevjerovatnim miješanjem crkve u civilna pitanja, dizanjem velike galame oko jezika, vjere, nacionalne i konfesionalne ravnopravnosti...

nasrtajima na spomenike i druga obilježja NOR-a, čiji su protagonisti dosada najčešće ostali ne samo nekažnjeni, nego i neidentifikovani. Poznato je da to najviše podstiče Srpska pravoslavna crkva i njeni čelnici, koji negiraju postojanje crnogorske države i crnogorske nacije, uz obilatu materijalnu i drugu podršku i pomoć prosrpskih opozicionih partija u Crnoj Gori i političkih elita iz Srbije. Isto tako, SUBNOR će se zalagati da se u skladu sa zakonima onemogućuje podizanje spomen-obilježja, odavanje pošte i drugi vidovi afirmacije ratnih zločinaca.

Za predsjednika republičkog odbora SUBNOR-a Crne Gore izabran je Andrija Nikolić, a za članove Predsedništva Miro Popović (potpredsjednik), Vlado Kapičić, Nikola Masoničić, Ljubo Sekulić, Ljubo Žarković, Đuro Laković, Radoje Pajović, Radovan Mijanović, Tomo Dragović, Radosav Popović, Tomo Lakonić, Hamdija Fetahović, Čedo Milačić i Milun Bojović.

Pismo rođaka Sergeja Mašere

Opštinski odbor Saveza boraca NOR-a Tivat dobio je pismo iz Ljubljane koje je napisao profesor dr Andrej Mašera, nećak narodnog heroja Jugoslavije Sergeja Mašere:

"Vaše pismo koje ste uputili mojoj teti, sestri narodnog heroja Sergeja Mašere i meni, njegovom nećaku, veoma me je obradovalo. Od srca mi je drago da se uspomena na mog strica i njegovog nerazdvojnog druga Milana Spasića, u slavnoj Boki Kotorskoj nije izgubila u vrtlogu žalosnih događaja, koji su pratili raspad drage nam domovine. Ponosan sam da narod Tivta i cele Boke, kao i pripadnici ratne mornarice, njeguju štovanje do herojskog čina dva pomorska heroja i da uzorno brinu o divnim spomenicima u tivatskom parku. Nadam se da će još živi učesnici NOR-a preneti svoj spomen na mlađe generacije, koje bi morale isto tako znati što je vojnička i patriotska ljubav prema otadžbini, posebno u današnje vreme kada te vrednosti nekako nestaju u košmaru potrošačkog mentaliteta i bezobzirnog zgrtanja isključivo materijalnih vrednosti..."

Narodni heroji Sergej Mašera i Milan Spasić, kao aktivni oficiri Jugoslovenske mornarice, nisu, u aprilskom ratu 1941, želeli da neprijatelju predaju bojni brod "Zagreb" već su ga minirali i, zajedno s njim, odelтели u vazduh. Sahranjeni su 19. aprila 1941. na vojničkom groblju u Savini kraj Herceg-Novog. Impresionirani njihovim činom, čak su i Italijani na sahranu uputili vod vojnika da im oda vojne počasti.

DELEGACIJA DRUŠTVA ZA ISTINU O NOB-u U CRNOJ GORI

Doprinos svestranoj saradnji

Početkom ove godine, delegacija Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji (predsednik prof. dr Radoslav Ratković, akademik Branko Pavičević i Zarija Stojović) posetila je Crnu Goru i vodila razgovore sa predstavnicima Saveza boraca NOR-a Crne Gore - Andrijom Nikolićem, predsjednikom, članovima Predsedništva prof. dr Ljubom Sekulićem, Ljubom Žarkovićem, akademikom Radojem Pajovićem, Vladom Kapičićem i sekretarom Republičkog odbora Savom Barovićem.

Obostrano je izraženo zadovoljstvo što je došlo do susreta predstavnika dve asocijacije koje su u potpunosti saglasne u odnosu na osnovne vrednosti antifašističke narodnooslobodilačke borbe 1941-1945.

U uvodnom izlaganju u ime domaćina Radoje Pajović je odao priznanje Društvu za istinu koje se već desetak godina energično suprotstavlja grubim falsifikatima NOB-a i sumanutoj politici Slobodana Miloševića. Gosti su, kako je zabeleženo i u informa-

tivnom glasniku SBOR-a Crne Gore, "upoznati sa podjelama koje su postojale u boračkoj organizaciji, koje još životare ali je to vrijeme koje ostaje iza nas" jer je boračka organizacija Crne Gore u međuvremenu uspjela da se oslobodi mnogih zabluda i lutanja i da se uspešno vrati prvim vrednostima.

"Želeli smo i, evo, uspostavili kontakte sa vašom organizacijom čim smo obavešteni o pozitivnim promenama u opredeljenjima crnogorske boračke organizacije", rekao je dr Radoslav Ratković koji je, informišući o karakteristikama i aktivnostima Društva za istinu o antifašističkom NOB-u, naglasio da Društvo nije delovalo kao konkurencija boračkoj organizaciji već da je upravo inistiralo da se zajednički deluje na odbrani i afirmaciji osnovnih vrednosti i tekovina narodnooslobodilačke borbe i avnojevske Jugoslavije, te da je i dalje spremno za saradnju sa svim organizacijama sličnih programskih opredeljenja. U toku razgovora posebno je ukazano na pravu najezdu na tekovine, vrednosti i tradicije NOB-a, povampirenje četnika i profašističkih snaga, razbijačko delovanje Srpske pravoslavne crkve i njenog crnogorskog mitropolita.

Zaključak o neophodnosti intenzivije saradnje i podmlađivanja obe organizacije - nametnuo se sam po sebi.

Pitanje svih pitanja

DIMITRIJE BAJALICA BAJA (1911-2004)

Iz ovog života sve ubrzanije odlaze sveđoci strahovitih Gutićevih i Francetićevih ustaških zločina nad bosanskokrajiskim Srbima. Time se smanjuje i broj onih koji su poznavali svoje komšije Muslimane i Hrvate koji su ih spasavali, krili ih i pomagali im da se spase od sigurne smrti ustaških zlodela. Smanjuje se i broj onih koji su znali istinitu priču o Nuriji Pozdercu koji je u svoju kuću i u svoje dvorište primio čitave porodice Srba da bi ih zaštitio od pobesnelih ustaša, poručujući im da će samo preko njega mrtvog ustaše proći kroz kapiju njegove kuće. Sve je manje i onih boraca Narodnooslobodilačkog rata koji znaju da je sedamdesetak najviđenijih banjalučkih Muslimana te 1941. godine ustalo u zaštitu svojih komšija Srba, protestujući kod Pavelića protiv zločina koje su po Bosanskoj krajini vršili Gutić i Francetić.

Početak devedesetih godina prošlog veka bosanskokrajiski Muslimani i Hrvati našli su se u gotovo istoj situaciji kao njihove komšije Srbi 1941. godine. Ovoga puta pred Karadžićevim i Mladićevim "ratnicima", umesto Gutićevih i Francetićevih ustaša. Opustela su sva muslimanska i

Aktivan i angažovan doslovno do poslednjeg daha, Dimitrije Bajalica Baja, sin Bosanske krajine, narodni učitelj, partizan, većnik ZAVNOBIH-a, svestrani pregalac socijalističke Jugoslavije, jedan od najaktivnijih članova Društva za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945, napisao je ovaj tekst 10. marta 2004. godine - dva dana pre svoje iznenadne smrti.

hrvatska sela, čitavi bosanskokrajiski gradovi ostali su bez Muslimana i Hrvata. Nije bilo Srbina kao što je bio Nurija, niti dobrih komšija koji bi ih spasavali, kao što su oni činili ugroženim Srbima 1941. godine. Banja Luka, Prijedor, Bosanski Novi, Bosanska Dubica i gotovo sva sela u njihovoj okolini totalno su opustošena ostajući bez svojih starosedeleca Muslimana i Hrvata.

Nastala je neviđena pljačka njihove imovine. Mlado i staro odvođeno je u logore ili progonjeno iz sela i gradova preko Une i Sane. Kada se 1941. godine sve to dešavalo Srbima, prilikom stravičnog ustaškog terora, njihove komšije druge vere i nacije ustale su u zaštitu svojih komšija u sugrađana. Ovoga puta, početkom devedesetih godina, bosanskokrajiski Srbi nisu ustali u zaštitu svojih komšija i sugrađana druge vere i nacije. Što je još stravičnije, nisu ustali u zaštitu ni

oni koji su se sa njima, rame uz rame, tokom četvorogodišnjeg narodnooslobodilačkog rata, borili za zajedničke ciljeve jednog boljeg života. Borci i prvoborci NOR-a nisu se našli da to spreče i uzmu u zaštitu svoje ratne drugove, komšije i sugrađane od svakovrsnog zla koje ih je snašlo od Karadžićevih, Krajišnikovih i Mladićevih "ratnika". Tako izgleda da je ustaški teror bio manje krvoločan od ovoga koji je snašao njihove sugrađane druge vere i nacije početkom devedesetih godina.

Zato se postavlja pitanje: kako to da Srbi komšije nisu pružili zaštitu svojim komšijama Muslimanima i Hrvatima. Kako to da, na primer, bosanskokrajiski Srbin nije uzeo za ruku svoju porodicu i strpao je zajedno sa porodicom svojih komšija i sugrađana u kamion, odnosno autobus, u kolonu progonjenih nesrba? Kako objasniti da, na primer, nijedan Srbin, ili njih grupa, iz Bosanske krajine nije svojim telima zakrčila put autobusu ili kamionu u koji su strpani i prevoženi njihovi sugrađani, nemilosrdno progonjeni iz vlastitih sela i gradova? Onaj nemački vojnik, mislim da se zvao Peter Šulc, stao je u odbranu postrojenih Srba za streljanje, sa kojima je i streljan. A gde su bili ti hrabri bosanskokrajiski borci koji su se u toku četvorogodišnjeg narodnooslobodilačkog rata dičili svojom hrabrošću, da i ovog puta pokažu svoju hrabrost i časno postupe kao što je to učinio ovaj nemački vojnik? Kako to objasniti?

Nažalost, veoma su retki primeri takvih časnih postupaka. Zapisano je i zna se za onoga mladog Trebinjca Aleksića koji je uzeo u zaštitu svoje drugove Muslimane, zbog čega je na ulici bio izložen neviđenoj torturi od Mladićevih "ratnika" i umro. Zna se za onu mladu Prijedorčanku koja je skočila kroz prozor jer nije mogla da zaštiti svoju drugaricu od Karadžićevih napasnika. Zna se za onog hrabrog Srbina koji je u autobusu na putu iz Sjeverina za Priboj, prilikom kidnapovanja Muslimana (posle mučenja poubijanih), prisvojio dečaka svog komšije Muslimana i tako ga spasao od sigurne smrti. A šta se desilo sa nekada slavnim i veoma hrabrim bosanskokrajiskim ratnicima u prošlom krvavom i prljavom ratu, čija je hrabrost ovoga puta potpuno izostala?

U proteklom vremenu i dugoj srpskoj istoriji desili su se mnogi događaji. Svaki taj događaj imao je svoga zapisničara. Znam, sasvim sigurno znam, da je svaki bosanskokrajiski grad, svako mesto i selo, imalo svog zapisničara tih devedesetih godina. I ne samo jednog. Pitanje je kakav to strah vlada među njima da nemaju hrabrosti da

objave te svoje zapise o učinjenim zločinima svojim komšijama nesrbima.

U tom proteklom zlom vremenu, početkom devedesetih godina prošlog veka, promenjena su imena brojnih bosanskokrajiskih gradova. Koliko znam, do sada nijedan odbornik gradske skupštine nije intervenisao i zatražio da se tim gradovima (Bosanski Novi, Bosanska Dubica i drugi) vrte njihova imena. Kako da se u Foči, koja je preimenovana u Srbbinje, danas mirne savesti može kretati nekadašnji stanovnik tog grada? Kako može Pravoslavna crkva da u Foču, pre rata sa većinskim muslimanskim stanovništvom, smesti svoju bogosloviju, u grad u kojemu su nekadašnji i sadašnji četnici počinili toliko zla Muslimanima?

Karadžić i Krajišnik su, od sebi vernih, stvorili Senat i imenovali senatore. Među njima ima i nosilaca Partizanske spomenice 1941. godine. Pitam se sa kakvim "dostojanstvom" oni nose to svoje "senatorstvo".

Zna se da su brojni novinari (Čukić, Komrakov, Guzina, Šagolj...), među njima i neki književnici i pesnici (Đogo, Nogo, Kapor...) svojim granjem raspaljivali vatru šovinizma, mržnje i netrpeljivosti. Bez srama i stida još uvek se neki od njih pojavljuju u medijima. Zna se da su se Norvežani odrekli svog nobelovca Knuta Hamsuna zato što je veličao Hitlera. Kakvu su reč o ovim sejačima mržnje izrekla njihova novinarska i književna udruženja?

Mnogi su "ratnici" tokom prošlog prljavog rata, a i posle njega, dobijali visoke oficirske i generalske činove (Ojdanić, Mladić, Uzelac, Talić, Krstić, Galić, Mrkšić...). Ogromna većina, na višim položajima, imala je činove i u Titovoj armiji. Pitanje je, kako je moguće čin Titove armije pomešati sa činom Mladićeve vojske i kakav je to "ponos" nositi taj čin.

A kada je reč o bosanskokrajiskim Srbima, ključno pitanje svih pitanja je: kuda je otišla i gde se izgubila ona ljudska vrednost, ponos i hrabrost, koja je krasila te Srbe tokom narodnooslobodilačkog rata 1941-1945?

Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji 1945-1945. nije, nažalost, još uspelo da trajnije reši pitanje svog radnog prostora.

Do daljeg, nalazi se na privremenoj adresi: Beograd, Božidara Adžije 11/a, telefon (0)11-2456-952 (radnim danom od 10 do 14 časova).

RADOSLAV ĐERIĆ

NAD "VRTLOGOM POPULISTIČKIH REVOLUCIJA" NEBOJŠE POPOVA (3)

Šta smo dobili a šta izgubili

Na jednostranost i, da ne kažem, nedobronamernost analize gospodina Popova, barem što se tiče pokušaja diskvalifikovanja Titove Jugoslavije i pokušaja svaljivanja odgovornosti na jugoslovenski socijalizam za sve ono što se dogodilo po raspadu SFRJ, sasvim dobro će ukazati tekst Ivica Bašića objavljen svojevremeno u Zagrebu pod naslovom "Šta smo dobili, a šta izgubili", prenet u članku Slobodana Stojićevića "Sećanje na Jugu" u "Politici" od 16. februara ove godine: "Izgubili smo mir, dobili rat...Izgubili smo zjednoumljež dobili bezumlje. Izgubili socijalističko društvo, dobili kapitalizam, državu kriminala i lopovluka. Izgubili smo bratstvo i jedinstvo i ljubav među ljudima, dobili nacionalizam i mržnju. Izgubili smo radničko samoupravljanje i društveno vlasništvo, dobili tajkune koji su nam oteli vlasništvo i pretvorili radnike u običnu robu, koji lako mogu ostati bez posla. Izgubili smo sigurno zaposlenje i redovitu

Ogled Nebojše Popova o "vrtlogu socijalističkih revolucija", objavljen najpre u "Republici", u nastavcima je preneo i list "Danasa". Član Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji Radoslav Braco Đerić tim povodom je ovom listu uputio polemički odgovor koji, međutim, nije objavljen, što nije uobičajena praksa "Danasa". Odgovor je u međuvremenu objavljen u "Republici". "Glas istine", uz izvesna skraćivanja, u tri nastavka, zaključno sa ovim brojem objavljuje ovaj Đerićev tekst.

plaću, dobili nezaposlenost i nesigurnu i neredovitu plaću i onima koji su zaposleni. Izgubili smo slobodu kretanja po celom svetu bez viza, dobili ograničeno kretanje za većinu zemalja svijeta. Izgubili nesvrstanost, dobili ovisnost o Zapadu i avione NATO pakta nad glavama. Izgubili smo veze sa Balkanom, dobili "Balkan" u glavama. Izgubili smo pravo da sami odlučujemo o bitnim pitanjima za život, dobili da o nama odlučuju drugi. Izgubili smo radnička odmarališta i odmor na moru, dobili strance u našim odmaralištima i hotelima...Izgubili besplatnu zdravstvenu zaštitu, dobili učešće i plaćanje zdravstvenih usluga. Izgubili besplatno školovanje za sve, dobili škole i fakultete za "elitu" koja može platiti. Izgubili smo poštenje, moral i ljudskost, dobili licemerje prevaru i neljudskost...Izgubili smo jedan jezik (hrvatski ili srpski) dobili tri. Izgubili smo drugarstvo za sve, dobili gospodstvo samo za neke."

Kad je reč o ovom dijalogu sa gospodinom Popovom, drago mi je što sam jedno-

mišljenike našao u dvoje uglednih pojedina, gospodinu Robu Rimenu, direktoru holandskog Nexus Instituta, i uglednoj hrvatskoj književnici Dubravki Ugrešić. U svom intervjuu "Danasu" (8-9. februar 2003) Rob Rimen, govoreći o Balkanu, kaže: "Ovo je svakako deo Evrope, ali bio bi i njen idealni deo i primer za sve druge zemlje da još postoji stara Jugoslavija koja je bila ostvarenje mnogih evropskih težnji." A u intervjuu D.Ugrešić "Vremenu" našao sam sledeće reči: "Verujem da će se jednog dana neki mladi historičari, sociolozi, politolozi, arheolozi kulture, pozabaviti Jugoslavijom; da će otvoriti arhive; pregledati dokumente tog vremena, filmove, knjige, televiziju, štampu; da će se pozabaviti statistikom...i da će na kraju - kada sve slože u pazl, kada usporede stvari - doći do zaključka da je Jugoslavija bila dobra zemlja. Možda će doći do zaključka da je jugoslovensko vrijeme bilo zlatno doba tog geografskog prostora. Možda će čak doći do zaključka da je Jugoslavija bila bolja od nekih drugih zemalja za koje su te zemlje, ali i mi, mislile da su bolje.

Ostaje na kraju još jedna stvar koju bih voleo da raspravim sa gospodinom Popovom. On se u svojoj analizi, a to danas čine i mnogi drugi, poziva na individualne slobode i demokratiju, a da ne kaže šta pod tim podrazumeva, pa ja, i s tog razloga, ostajem u nedoumici pri pokušaju da uporedim ono za šta se on, očigledno, zalaže, sa onim šta smo imali u SFRJ. Pretpostavljam da je u pitanju individualna sloboda i demokratija koja danas postoji na Zapadu, u kapitalističkim zemljama, recimo u "najnaprednijim" kapitalističkim zemljama. Ako je to tako, onda je, koliko ja znam, reč o formalnim, uobičajilo se reći, građanskim pojmovima koji dele sudbinu i ograničenosti društava čiju suštinu preslikavaju. Odnosno, "zapadna demokratija" podrazumeva formalnu, političku jednakost u smislu slobode govora i biranja političkih predstavnika. I tu bi se ta jednakost zaustavila. U svemu ostalom, prava ljudi uslovljena su podelom društva na bogate i siromašne, pri čemu su siromašni, da ne spominjemo ostale nejednakosti, lišeni tri osnovna ljudska prava: I. Prava na zdravlje (takozvana državna i privatna medicina) . Takav sistem, o čemu se, inače, ne govori, ubija svakodnevno ko zna kolike hiljade ljudi i dece zbog neblagovremene i nevalitetne lekarske pomoći. Pomenuti gospodin Rob Rimen revoltirano kaže:"Ukoliko živite u Holandiji, a imate tu nesreću da bolujete od raka, može vam se dogoditi da četiri meseca čekate na mesto u bolnici...Ne zaboravite, Holandija je jedna od najbogatijih zemalja sveta." 2. Prava na

školovanje (takozvano državno i privatno školstvo). 3. Prava na rad (radnik je roba i podleže tržišnim zakonitostima). Pri tome svakako treba pomenuti poražavajući podatak da jaz između bogatih i siromašnih nezaustavljivo raste: siromašni su sve siromašniji, bogati sve bogatiji. Svojevremeno tome, jasno je i kakve su "individualne slobode" u pitanju: slobodan si onoliko koliko možeš "ostvariti profit i zaraditi novac", kako jednostavno i shvatljivo kaže Rob Rimen u svom intervjuu. Ako je to tako, a mislim da jeste, onda mi čitava analiza cenjenog Popova još više gubi na ubedljivosti. Ja, eto, ne bih stao iza takve demokratije i takve individualne slobode. Pre sam za Marksovu viziju: "Komunizam kao pozitivno ukidanje privatnog vlasništva kao čovekova samootuđenja, te stoga, kao zbiljsko prisvajanje čovekove suštine od čoveka i za čoveka jeste stoga, potpun, svestan i unutar celokupnog bogatstva dosadašnjeg razvitka nastali povratak čoveka k sebi kao društvenog tj. čovečnog čoveka. Taj je komunizam...istinsko rešenje sukoba između čoveka i prirode, između čoveka i čoveka, istinsko rešenje borbe između egzistencije i suštine, između opredmećivanja i samopotvrđivanja, između slobode i nužnosti, između individuuma i roda. On je rešena zagonetka istorije i zna da je on to rešenje." ("Privatno vlasništvo i komunizam", "Rani radovi", "Naprijed", Zagreb, str.275) Utopija? Zašto bi bila, ako to, izgleda, u Kini, zemlji sa milijardu i po stanovnika, sasvim ozbiljno shvataju.

Hvala gospodine Popov što ste mi dali povoda da ovo napišem.

Žiro i devizni račun Društva

Promenama u platnom prometu koje su stupile na snagu 1. januara 2003. godine izmenjeni su brojevi žiro-računa. Novi žiro-račun Društva za sve uplate, uključujući i članarinu, je:

3 5 5 0 0 0 0 0 1 0 1 9 1 9 4 8 3
Vojvodanska banka AD Novi Sad -
Filijala Beograd

Naziv: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945, Beograd, Sremska 2

Kod iste banke otvoren je i devizni račun Društva. Za devizne uplate potrebno je navesti:

DEUTDEFF (Deutsche Bank AG,
Frankfurt)
9 3 6 5 2 8 9 0 0 .

VBUBYU 22 - Vojvodanska banka
Novi Sad

Srbija i Crna Gora (Yugoslavija)
5 4 0 1 - 7 0 6 0 0 3 1 / 2 2

Društvo za istinu o NOB, Beograd, Sremska br. 2

UPUĆENO "REPUBLICI"

Francuzi oštriji prema kolaborantima

U "Republici" (16-31. mart 2004) objavljen je veoma zanimljiv prikaz Desimira Tošića francuskog zbornika "L'Epuración de la société française après la Seconde Guerre Mondiale", "Fazard", Paris 2003, 605 pages (približan prevod bi bio "Pročišćavanje francuskog društva posle drugog svetskog rata").

Prikaz je otkrio nešto što je našoj javnosti skoro nepoznato ili sasvim malo poznato, to jest kako se francusko društvo oštro, čak drakonski oštro, obračunovalo sa saradnicima okupatora u vreme drugog svetskog rata. Kod nas se, uglavnom, znalo za maršala Petena, šefa Višijevske marionetske Francuske, čije se ime uvek pominjalo u vezi sa kolaboracionizmom Draže Mihajlovića i Milana Nedića i, posebno, u vezi sa smrtnom presudom izrečenom Draži Mihajloviću 1946. godine. Nije se, međutim, znalo da je De Gol, "nacionalist modernog tipa" (Tošićev izraz), izveo na sud ne samo Petena i Pjera Lavala, predsednika petenovske vlade, već i veliki broj Francuza zbog kolaboracije sa Nemcima u periodu od leta 1940. do leta 1944. godine. Tošić navodi: preko 350 hiljada Francuza isleđivano je, 26.294 građana osuđeno je na smrt, a 9.673 likvidirano bez suda!

Francuska jeste brojčano velika zemlja (u to vreme između 45 i 50 miliona stanovnika), ali cifre stavljenih na stub srama, ipak, šokantno su velike. A nakon ovih suđenja odvijala se dosta dugo, nešto poput "lustracije", operacija "čišćenja" u raznim društvenim, strukovnim i profesionalnim organizacijama, u akademiji nauka, udruženjima književnika, muzičara itd. Zanimljivo je da su posebno isleđivani i narodni poslanici pre juna 1940. godine koji su podržali maršala Petena, a iz armije je odstranjen veliki broj oficira i podoficira, streljan je ministar policije itd.

Koji su stvarni motivi te rigoroznosti? Evropske demokratije svoju slabost pred narastanjem nemačkog fašizma između dva svetska rata platile su visokom cenom u drugom svetskom ratu i to je, verovatno, bio jedan od razloga oštrog obračuna sa saradnicima okupatora unutar tih zemalja. Francuska je, sasvim izvesno, bila najradikalnija u tom pogledu. Ali, i neke druge zemlje nisu se ustručavale od primene oštrih sankcija prema saradnicima okupatora (Holandija, Norveška, Belgija).

Bez dvoumljenja saglasio bih se sa Desimirom Tošićem da bi pomenuti zbornik sa priložima 14 naučnika iz različitih disciplina mogao da koristi "i našim ljudima u ovo postkomunističko doba cele Jugoslavije, posebno Srbije". Osobito zbog višegodišnjih, mogli bismo reći čak višedecenijskih, kontrovrzi u nas o (ne)opravdanosti posleratnih suđenja za ratne zločine. I, dakako, prvo što se nameće čitanjem navedenih podataka, to je poređenje kako se u poratnoj Jugoslaviji i Francuskoj postupalo prema saradnicima okupatora i kakav je odnos u jednoj i drugoj

zemlji (danas u Srbiji) prema delu sopstvene istorijske prošlosti.

Tošić je sasvim u pravu kad kaže da bi bilo pogrešno ako bi čitaoci izvodili zaključak da su postupci u obe zemlje istovetni. Prvo, jer su i predratne i ratne istorijske okolnosti drukčije i, drugo, jer je Francuska demokratska i pravna država, što Jugoslavija svakako nije. (Srbija ni danas to još uvek nije!). Ali, ako postupci ne mogu da budu sasvim istovetni, između ostalog, i zbog razlika u pravosudnim sistemima, postoji dobar stepen istovetnosti u motivima osude kolaboracionizma i zločinstva. Antifašizam je zajednička motivacija Francuske i Jugoslavije u tim posleratnim danima.

Međutim, čitaoci, ako i kada budu imali ovaj zbornik pred sobom, neće se moći oteći utisku da su francuske vlasti bile neuporedivo strožije nego u Jugoslaviji. Kako u pogledu broja isleđivanih građana, tako i u pogledu broja na smrt osuđenih, pa i u pogledu likvidiranih bez suda. To, razume se, ne može služiti kao opravdanje za suđenja i fizičke likvidacije iz ideoloških razloga u meri u kojoj ih je bilo, a bilo ih je kod nas. Po našem mišljenju, do istine o tim suđenjima ne može se dolaziti paušalnim generalisanjem da su posleratna suđenja motivisana isključivo razlozima ideoloških "čišćenja". Trebalo bi kod toga uvažiti i činjenicu da su počinitelji dokazanih zločinštava najčešće bili u isto vreme i ideološki i politički protivnici nove komunističke vlasti. To ih, međutim, ne čini manje zločincima, odnosno ne može im služiti kao opravdanje za zločine počinjene najčešće nad civilima samo zato što su druge nacionalnosti i veroispovesti.

Koje asocijacije budi pomenuti francuski zbornik imajući u vidu sadašnji trenutak Srbije? Prva je da smo mi jedna od retkih zemalja u kojoj se ne poštuju antifašističke vrednosti, u kojoj se potiru obeležja u znak sećanja na antifašističku borbu u nas

(menjaju se imena ulica, škola, ruše se spomenici itd). Kao ni u jednoj republici bivše Jugoslavije! Budući da je antifašistička borba vezana za ulogu komunistu u njoj, ovde je geslo "do vruga i sa antifašizmom." Na sceni je rehabilitacija četničkih zločina u ime antikomunizma. Ne poštuje se ni deo zajedničke istorije pod imenom Jugoslavije. Nijedan datum nije zadržan u znak sećanja na zajedništvo. Za Srbiju Tito kao da nije ni postojao, ili ako se pominje onda samo po zlu za Srbe. Važnije je da očuvamo staru slavu nemanjičke države nego ugledno mesto unutar velike antifašističke koalicije stečeno u borbi protiv fašizma

Ovaj zbornik bio bi interesantan za naše čitaoce i s obzirom na činjenicu da su se u vreme dosovske vlasti pružali otpori zakonu o lustraciji i da se u isto vreme priprema i zakon o rehabilitaciji političkih osuđenika i kažnjivih osuđenih u poratnom vremenu. Taj zakon svakako ima smisla ako će se njime rehabilitovati nepravедno osuđivana lica i ako će se vraćati nepravедno oduzimana imovina. Ali, zakon ne bi smeo da služi kao pokrivenje i za rehabilitaciju počinalaca zločina za vreme drugog svetskog rata. Morali bismo da vodimo računa o tome kako bi se to protumačilo u evropskim zemljama u kojima se, koliko mi je poznato, ne pokreće pitanje rehabilitacije već, naprotiv, osnažuje se uverenje o ispravnosti rigoroznih postupaka prema saradnicima okupatora. O tome svedoči i pomenuti francuski zbornik. U svakom slučaju, eventualnom rehabilitacijom zločinaca iz drugog svetskog rata samo bismo pružili dodatna objašnjenja za našu nespornost da se radikalno obračunamo sa zločinima počinjenim u ime srpskog naroda i u poslednjim međuetničkim ratovima krajem prošlog veka.

Milenko MARKOVIĆ
(Nastavak u sledećem broju)

REKLI SU, NAPISALI SU...

RATKO BOŽOVIĆ, sociolog, povodom uništavanja "šehitskih nišana" u Vojnom muzeju na beogradskom Kalemegdanu

Ko će nas čuvati od čuvara reda?

Izgleda da je nama rušenje spomenika bliže nego gradnja, gradnja mostova, uspostavljanje komunikacije. Ja to vidim kao kruženje nasilja u znaku smrti, tanatosa. Očigledno je da mi imamo problem čuvara. Ko će nas čuvati od čuvara reda? To je apsolutni apsurd. Ti spomenici su uništeni da ne bi bilo tragova. Najpre su uništavani ljudi, a sada i simboličke vrednosti - znači da je to kvintesencija uništavalačke energije. To su naši iracionalni autogolovi - niko nam ne može nauditi koliko mi sami sebi. Mržnja je temelj svega i kod nas ništa tako dobro ne uspeva kao mržnja. A ona je disproporcija uma i neuma u kojoj ovo drugo pobeđuje.

Čitav kontekst je u znaku političkog i verskog fundamentalizma. Užasava me rušenje spomenika koji su deo nečega što traje, kao rušenje vremena i svega prethodnog i varvarska osobina svih koji su spremni da ruše spomenike bez obzira na nacionalnu pripadnost. To nije osveta, već odmazda, nesporazum sa sobom, sa drugima, sa istorijom i svetom. To sve nije normalno i pitam se kako na jedno rušenje ne može da dođe ljudski celishodan i konstruktivan odgovor, već se na njega odaziva drugim rušenjem.

UPUĆENO ČASOPISU "JEZIK DANAS"

Jezik naš nasušni i jezik političkog pamfleta

Moja supruga i ja, oboje profesori francuskog jezika i književnosti, čitamo vaš časopis od prvog broja, a i pretplatnici smo već tri-četiri godine. Javljam vam se zato što već poodavno, a u poslednjem broju dara je prevršila meru, imamo više nego utisak da "Jezik danas" polako ali sigurno od stručnog glasila klizi ka političkom pamfletu. Pamfletu zato što lingvističkim diskursom maskira životom profanisane ideološko-političke poglede, pri čemu argumente, često, zamenjuje političkim diskvalifikacijama.

Pokušaću da navedenu tvrdnju potkrepim nekim mestima iz poslednjeg broja časopisa, posebno uvodnog priloga mog dobrog poznanika i, zašto ne, prijatelja Branislava Brborića, koga sam nekada davno pokušao naviknuti na pešačenje.

Kada sa svojim kumom i prijateljem, rođenim Zagrepčaninom, satima razgovaram i potpuno se, do najsitnijih pojedinosti, razumemo, mi, van svake sumnje, govorimo jednim jezikom. Ako bih i pokušao u to da sumnjam, ne daju mi prof. dr Dalibor Brozović i prof. dr Pavle Ivić, čija se knjiga "Jezik, srpskokohrvatski/hrvatskosrpski/hrvatski ili srpski" uvek nalazi na mome stolu i kojima verujem više nego savremenim lingvistima. Ne da mi ni nedosegnuti mudrac Miroslav Krleža koji je davno rekao da Srbi i Hrvati govore jednim jezikom koji Srbi zovu srpskim jezikom a Hrvati hrvatskim. Ignorišući tu, više nego očiglednu činjenicu, upleli ste se, zajedno sa kolegama u Hrvatskoj, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini u rašomonijadu iz koje nema izlaza. Ostavši bez jezičke argumentacije, posežete za politiziranjem, i to onom vrstom politiziranja koja, žao mi je što to moram da kažem, neizbežno vodi u podsticanje nacionalnih razdora i nacionalne netrpeljivosti, čije plodove upravo "uživamo".

Može se osporovati nastojanje da se, i ja mislim, veštački stvaraju crnogorski i bošnjački jezik (iako ste u velikoj neprilici kad istovremeno dozvoljavate postojanje, kao posebnih jezika, hrvatskog i srpskog jezika) Ali, šta znači, dok vodi raspravu o jeziku, Brborićevo zapenušeno osporavanje crnogorske državnosti i nacionalnosti, iako to nema stvame veze sa problemom jezika (Francuska, Belgija; Engleska, SAD), šta znače njegove proizvoljne i ničim dokazane političke (dis)kvalifikacije? I to kakvim isključivim, netolerantnim rečnikom (da nevedem tek ponešto): "...a prvi nagoveštaji politike odvajanja Crnogoraca od ostalih Srba ogleda se u odluci Kominterna i njene filijale KPJ..."(1) - "...u krležijansko-bakarićevskoj Enciklopediji Jugoslavije" - "Vladimir Bakarić, dugogodišnji guverner NRH/SRH..." - "...stvaranjem dejtonsko-pariske Bosne i

Hercegovine" - "...veliki savremeni pjesnik Matija Bećković, i Srbin i Crnogorac bez protivrečnosti koju je htela nametnuti Kominterna" - "... a kamoli kad su destruktivne, raskolničke i kontraproduktivne, štetočinske..." - "One su pod još živim komunizmom, onim titovskim..."

I tako moj prijatelj Brborić nije mogao a da i on svoju priču o jeziku ne začini, pored ostalog, "Kominternom", "Titom", "komunizmom"...I sve to kao samoproklamovani "čovjek savremenih evropskih nazora". Bilo bi smešno da nije žalosno.

Ćirilica je posebna priča. Stvarate u časopisu oko toga histeričnu atmosferu (zar ne primećujete da ostaje bez odjeka), i (sračunato) sugerirate ideju da nas, Srbe, hoće da ostave (ko?) bez našeg pisma, da latinica samo što nije ugušila ćirilčno pismo - što samo doprinosi trovanju i onako zategnutih međunacionalnih odnosa. A nemate za to nikakvih stvama dokaza. Pa, zaboga, vaš krunski argument naprosto je smešan. Kažete: "Kada bi to (postojanje alternativnog pisma) bilo bogatstvo, imao bi ga bar još neko u Evropi i svetu, a nas bi ono verovatno zaobišlo." A ja vas skromno pitam: zar načelo u našem jeziku "piši kao što govoriš" nije, takođe, jedinstveno u svetu? Pa? Treba li zbog toga to načelo, zajedno sa Vukom Karadžićem, dovesti u pitanje, rušiti ga? A po mom ubeđenju i jedno (latinica kao alternativno pismo) i drugo ("piši kao što govoriš") široko čitavom svetu otvara našu kulturu, što je svakako prednost koju drugi narodi nemaju, a vi biste hteli (zašto?) da nas je lišite. Nema smisla lepu i dragu ćirilicu (kojom ja oduvek pišem) zloupotrebljavati u prijave poli-

tičke svrhe, a prilozi u vašem listu o tom predmetu kao da imaju baš tu nakanu. Ćirilica se u Srbiji oduvek uči i primenjuje u svim školama, njome sva deca počinju da pišu, njome se štampaju knjige, pišu ljubavna pisma, koristi je državna administracija; prkosno se, držeći je pod ruku, diči uz latinicu, svetsku i našu, ostajući da zajedno s njom svedoči o samosvojnosti i širini Srba...(Kako vidite, može o ćirilici i tako da se razmišlja i piše). Dobro de, treba o njoj više, ali pametno, brinuti. Nemam, recimo, ništa protiv toga da se filmovi na TV i u bioskopima češće titlaju ćirilicom i sl, no, način na koji se o ćirilici piše u "Jeziku danas" nema veze sa ćirilicom, ni sa kulturom, ni sa dobrom Srba, ali ima, nažalost, sa orkestriranim nastojanjem da se besmislena ideja "velikosrpsstva", "nebeskog naroda", uprkos svom zlu koje joj dugujemo, trajno održi na srpskoj društvenoj sceni. Voleo bih da vas ne uplićem u sve to da nije, pored ovoga o čemu sam pisao, i Odluke br. 38 (str. 45) koja brani neodbranljivo i podseća na priloge u kojima se davala podrška monstruoznoj odluci vlade Republike Srpske da se bosanskoj deci nametne ekavica. Da nije pogubnih citata, kao što su na str. 12: "...hrvatski i srpski jezik upisano kao posebni jezici, iako je po tvrdnjama najpoznatijih lingvista XIX veka, to u osnovi srpski jezik (podvukao R.Đ); na str. 5: "Srpski je imao tu nesreću da se nađe u simbiozi s jezikom drugih nacija, koje su se njome poslužile, a svaku su drugu simbiozu i integraciju odbile". Radite kako hoćete, ali ja sam siguran da nama Srbima ni politički ni lingvistički imperijalizam nikada nije doneo, a nikada i neće doneti ničega dobrog. Radoslav ĐERIĆ

Identitet građana - devetnaest rupa na svirali

Nekoliko dana po Sretenju, odbornici Skupštine Beograda, sa Komisijom za imena ulica i trgova i njenim predsednikom Miletom Prodanovićem na čelu, jubilamu - 200. godišnjicu seče srpskih knezova obeležili su sečom narodnih heroja iz vremena narodnooslobodilačke borbe 1941-1945 - konstatuje se u tekstu Nebojše Dragosavca koji je objavljen u listu "Danas".

Turci su seklj žive knezove a odbornici ulične table sa imenima ljudi mahom izginulih u cvetu mladosti tokom borbe protiv okupatora ili pod torturom specijalne policije u njegovoj službi. U ovoj drugoj seči, ruke se, doduše, nisu mogle uprljati krvlju ali mnogo toga nalaže da se postavi pitanje kakvi su motivi i značenja ovog čina i da li savest njegovih protagonista ostaje čista.

Pojava nije nova, niti se ovdašnjoj sredini može pripisati originalnost. Počev od nestanka berlinskog zida i urušavanja dotadašnjih režima u istočnoevropskim zemljama, u manjem ili većem obimu, ostvarivana sa manje ili više isključivosti i ideološke ostrašćenosti, sa ili bez uvažavanja mišljenja građana, bilo kao osmišljena i koncepcijski zasnovana ili trajljava i improvizovana, zabeležena je u svim zemljama u procesu tranzicije.

Postavljajući i na ovom primeru pitanje da li istorija može da počinje iznova sa svakim novim režimom, sociolozi se uveliko bave preimenovanjem prošlosti pa u tom kontek-

UPUĆENO "POLITICI"

Odbrana razumom a ne silom

U rubrici "Pogledi", "Politika" od 23. marta, objavljen je tekst profesora dr Radoša Ljušića pod naslovom "Plač Srbije, Kosova i Metohije" koji se završava "borbenim poklicem" poput onog na Gazimestanu 1989. godine, uz danas uobičajenu poruku da su za sve "krivi komunisti" i da se Kosmet ne može odbraniti "bez potpunog prekida sa komunističkom prošlošću"!

Poslednji morbidni pogromi, 17. i 18. marta na Kosmetu, dobro pripremani i sinhronizovani ne samo od albanskih lidera, jesu za osudu i plač. Srbija i plače i pomaže, prihvata nevoljnike i vida njihove rane; zgražavala se ona poštena Srbija i nad pogromom Albanaca, ali ne i gospodin Ljušić. Nigde ga nije bilo, nije se oglašavao kada su otvarane masovne grobnice oko Beograda, vađene hladnjače sa leševima iz Dunava, kada su na Kosmetu gorele albanske kuće.

Sa zgražanjem osuđujem svako posezanje za neležnim ljudskim životima ma čiji bili, ali, ako je "istorija učiteljica života", a to gospodin Ljušić mora dobro da zna, onda on zlopotrebljava svoju profesiju istoričara i slabo edukuje svoj narod da se vekovima, pogotovo na Balkanu, mržnja uzvraćala mržnjom, teror protivterorom, te da je potreban razum a ne sila da bi se ta spirala zla i smrti zaustavila.

Golema je i tragična nesreća i Srba i Albanaca na Kosmetu što između sebe nisu negovali one stare običaje dobrosusedstva, "časne reči" i "bese", kako su

se međusobno ispomagali za vreme turske vladavine ili kada je mala Kraljevina Srbija plaćala Isu Boljetinija da organizuje čuvanje srpskih sela i manastira od nasrtaja razbojnika, nego su počeli da "upijaju otrov" izopačenih nacionalista, mešetara i lihvara koji im nude prazna, lažna i nemoguća obećanja u nameri da ih pridobiju za svoje zločinačke ciljeve, gazeći pritom preko njihovih leševa i zatirući njihova ognjišta.

Za gospodina Ljušića, Srbi su bili u svojoj državi jedino za vreme Kraljevine Srbije i Kraljevine Jugoslavije. Na Prvoj haškoj konferenciji, održanoj od 18. do 29. jula 1899. uz učesće 26 država Evrope, Amerike i Azije, bili su i predstavnici Srbije i Crne Gore. Tom prilikom usvojene su norme ratnog prava izložene u 16 tačaka i podtačaka. I na drugoj haškoj konferenciji (5. juna do 18. oktobra 1907) među predstavnicima 28 država bili su takođe zastupnici Srbije i Crne Gore. Ratno pravo obogaćeno je novim sadržajima. Tih pravila nisu se, međutim, pridržavale velike sile, posebno Nemačka i Austro-Ugarska, ali jesu, i to vrlo dosledno, Srbija i Crna Gora. U balkanskim ratovima, kršila ih je Bugarska. Srbija i Crna Gora nisu ubijale zarobljene neprijateljske vojnike, lečile su zarobljene ranjenike, zarobljenici su imali redovno vojničko sledovanje hrane, zarobljeni oficiri imali su pravo da nose sablje...

...Kada je reč o Kraljevini Jugoslaviji, karakterističan je, na primer, izveštaj Ambasade Velike Britanije o Jugoslaviji za 1925. godinu. U paragrafu 123 i 124 opisuje se stanje na Kosmetu i u Makedoniji pa se konstatuje da aktivnosti kačaka i

bugarskih komita vlada suzbija represalijama prema njihovim porodicama i raseljavanjem stanovništva iz pograničnih sela i kritičnih regiona. U prvih šest meseci 1925, kako se navodi u tom izveštaju, pod pritiskom vlasti mesečno se iseljavalo u Anadoliju pet do šest hiljada ljudi.

Tako su, parafrazirajući Ljušića, Srbi bili u "svojoj državi". Prema današnjem međunarodnom ratnom pravu pomenute državne represalije označavaju se kao - genocid.

...I za Kraljevinu Jugoslaviju Vojvodina je bila "zlatna koka". Prema popisu stanovništva 1921. godine, imala je 1.380.413 stanovnika, a od 1919. do 1928. godine u budžet Kraljevine uplatila je 2.867,69 miliona dinara - više od Hrvatske (2.667,21 miliona), Srbije, Kosmeta, Makedonije i Crne Gore zajedno (2.567,68) i Slovenije (1.526,56 miliona).

Da bi Srbi u Kraljevini Jugoslaviji, shodno Ljušiću, bili u "svojoj državi", postizalo se i podelom vlasti: u Narodnoj skupštini izabranoj 8. februara 1925, bilo je 186 Srba, 78 Hrvata, 17 Muslimana, 22 Slovenca, 7 Crnogoraca i 5 ostalih. U celoj Jugoslaviji na položaju sreskih načelnika bilo je 110 Srba više nego što je Srbija imala srezova. Od 165 aktivnih generala u Jugoslaviji 1937. godine, bilo je 159 Srba, dva Hrvata, dva Slovenca i dva Crnogorca!

Dodaju li se tome i drugi podaci i činjenice, pod takvim okolnostima Srbi su, zaista, imali celu Jugoslaviju kao svoju državu pa je Ljušić u tom smislu u pravu...

Đuro V. RODIĆ

stu kritički procenjuju i masovno preimenovanje ulica. Pozivajući se na istraživanja Maoz-a Azaryahu-a, zagrebački etnolog Dunja Rihrtman-Auguštin konstatuje da "dinamika imena gradskih ulica i trgova može prikazati vodeću državnu ideologiju kao i njezine promjene možda čak i bolje i očitije nego li samo iščitavanje dominantnih ideoloških projekata i stranačkih programa".

Drugim rečima, i masovno preimenovanje ulica u Beogradu treba posmatrati ne samo kao niz pojedinačkih slučajeva već kao ideološki i politički koncept koji se zasniva na određenim motivima i ciljevima pri čemu su posledice višestruke, željene i usmeravane, ali i one koje bi neki drugi agresori tretirali kao "kolateralnu štetu".

U širem tekstu, autor je, između ostalog, obrazlagao teze:

- da je masovno preimenovanje ulica prvenstveno deo prepakivanja istorije a ne vraćanje "autentičnim nazivima";
- da se iza formalnih obrazloženja krije novo ideološko jednonumlje;
- da je masovno preimenovanje ulica bez konsultovanja i saglasnosti građana - napad na njihov identitet koji se u demokratskom svetu tretira kao deo građanskih prava;
- da se u procesu preimenovanja ulica nad istovetnom ili vrlo sličnom idejnom matricom ostvaruje kontinuitet različitih garnitura

gradskih vlasti u Beogradu, to jest SPS-a, SPO-a i DOS-a;

- da se nad više konkretnih primera može steći utisak da novi kumovi beogradskih ulica ideje crpe iz Nedićevog vremena.

U tekstu koji je upućen "Helsinškoj povelji", Nebojša Dragosavac je, uz navođenje niza konkretnih primera, ukazao ne samo na ideološku ostrašćenost protagonista masovnog preimenovanja ulica nego i na grube nedoslednosti, lažna obrazloženja i elementarno nepoznavanje problematike o kojoj je reč i izveo zaključak da su u svemu tome sadržana bar tri jaka razloga koja bi predsednika Komisije Skupštine Beograda za spomenike i imena ulica i trgova Miletu Prodanovića mogla da navedu da podnese ostavku:

- S obzirom da je masovno preimenovanje ulica napad na identitet Beograđana, to jest na jedno od njihovih građanskih prava, čelništvo u ovom jurišu nespojivo je sa demokratskim opredeljenjima gospodina Milete Prodanovića;
- Zagovaranje vrednosnih kategorija čiji je simbol vila Ravijojla u direktnoj je suprotnosti sa Prodanovićevim kosmopolitskim umetničkim vizijama;
- Prodanović je pružio dokaz da ne poznaje ulice ni u najbližem susedstvu te onaj ko ne poznaje ni komšiluk ne može da uživa poverenje Beograđana.

OKRUGLI STO "ANTIFAŠISTIČKI NOR U JUGOSLAVIJI I SAVREMENOST"

MIJAT ŠUKOVIĆ

Ustav iz 1974 - činilac očuvanja a ne razbijanja SFRJ

Dva su razloga opredijelila da za ovaj skup odaberem i obradim temu "Konceptija federacije u Ustavu SFRJ od 1974 - činilac očuvanja a ne razbijanja SFRJ".

Prvo. Iskazivanje istine o kvalitetu, o vrijednosti koncepcije federacije, federativnog modela, federativnog obrasca, u Ustavu SFRJ od 1974. godine doprinos je istini o suštini narodnooslobodilačke borbe i njenim tekovinama. Nije riječ, dakle, samo o jednom pravno-političkom aktu, nego o evolutivnom razvojnem ostvarenju jedne od najkрупnijih tekovina NOB-a.

Drugo. Duže od decenije i po, u političkom djelovanju, brojnim emisijama i publikacijama, uključujući i publikacije s oznakama naučnih, istaknuti političari, akademici, profesori, novinari i drugi propagatori u gradovima i selima, neizbrojivo puta ponavljaju i pronose kroz prostor i vrijeme neistinitu tvrdnju: "Ustav SFRJ od 1974. godine razbio je Socijalističku Federativnu Jugoslaviju".

Ta tvrdnja se iskazuje u kategoričnom obliku i sa intonacijom

VUKAŠIN STAMBOLIĆ

Zajednička država svima je koristila

Sadašnje bilo kakvo obnavljanje ili stvaranje nekakve nove državne zajednice po podobiju prethodnih Jugoslavija bilo bi anahrono, kontraproduktivno, neprihvatljivo. Po mnogo čemu sudeći, Jugoslavija kao država nije u ovo vreme ni neophodna, a verovatno ni moguća kao posrednik, kao most povezivanja balkanskih naroda sa Evropom i sa svetom. Današnji procesi i oblici povezivanja država su sve više podložni sadašnjim tendencijama globalizacije i osamostaljivanja.

I sumarno podsećanje na život i razvoj nacija, na 50 godina postojanja federativne Jugoslavije, pokazuje da su u njoj sve nacije, njeni tvorci i činioци, čupajući se iz vekovne zaostalosti, ostvarili svoj nesumnjivi razvoj. To se zbililo uprkos svim nepovoljnim i veoma teškim i spoljnim i unutrašnjim okolnostima, uprkos velikim greškama, promašajima, zabludama, iluzijama i utopijama.

Ne pokazuje li upravo to da višenacionalna realnost skorajšnje Jugoslavije nije nesavladiva prepreka za saradnju, da život jednih sa drugima nije nemoguć. Postojanje ovdašnjih nacija nije, znači, ni izmišljotina; ni komunistička konstrukcija, paravan i ujdurma; niti istorijsko zlo. Koje god ideologije i snage su bile slepe za ovu realnost, koje su izjednačavale tj. svodile nacije na nacionalizme, bivale su poražene životom i istorijom. Ko je nacije izbacivao u svojim politikama kroz prozor, tome su se one vraćale na širom otvorena vrata.

Istorijski je potvrđeno da društvene i državne celine i u demokratskom nacionalnom obličju moraju živeti jedne s drugima ili bar jedno pored drugog. Ne može se živeti usamljeno, izolovano, izdvojeno, zatvoreno. Ne može se živeti okrenuto unazad i na nekritičkom, mitomanskom upotrebljavanju i zloupotrebljavanju prošlosti.

Pregršt činjenica o ekonomskom i društvenom razvitku Srbije i SFRJ neoborivo pokazuje da je narod u Srbiji u ovom dobu svoje istorije bio našao sebe, da je na izabranom putu osvojio položaj i poziciju da u uslovima mira može civilizovano postojati i razvijati se. Tako je rešavano i ljudsko, i građansko, i nacionalno, i lično i porodično, i društveno pitanje. Tako je rešavano ekonomsko, radničko, seljačko, kulturno i političko pitanje. U tome je bila srž i temelj srpskog nacionalnog pitanja u drugoj polovini 20. veka u Evropi.

Svi narodi Jugoslavije su po brzini ekonomskog razvoja decenijama zamenili vekove. U svetlu činjenica o sveukupnom društvenom razvoju ostaju kao potpuna laž međusobno suprotstavljene i isključive tvrdnje da je tadašnja vladajuća politika za jedne bila politika negiranja višenacionalne Jugoslavije, a za druge politika apsolutizovanja ovih nacija. U tom dobu vladajuće snage nacija se nisu međusobno uništavale, nisu se uzajamno satirale, nisu jedna drugu proganjale i nasilno "etnički čistile".

I dalje ostaju na snazi istorijski i iskustveni dokazi da se svaka nacija iz dojučerašnje Jugoslavije, kao i druge nacije u svetu, može održavati i optimalno brže razvijati u osloncu, u otvorenosti, u saradnji sa drugima, a pre svega sa susednim nacijama.

neporecivosti. Sa intonacijom da je dovoljna sama za sebe i bez dokaza ili bilo kakvog objašnjenja. Neupućeni, a oni su brojni, to olako prihvataju kao punu istine. Već su ispunjeni uslovi da se i ova tvrdnja uvrsti u arsenal dokaza za poznatu izreku: sto puta ponovljena laž postaje istina.

Citirana tvrdnja već je ugrađena u dio školskih udžbenika iz kojih se kao neporeciva istina ubrizgava u svijest mlade generacije. Ubrižgava se u njihovu svijest tvrdnja da su sposobne za opstanak samo unitarne države i centralističke federacije, sa čvrstim jedinstvom, sa "jakom" silom centra, a da su šira prava i tome odgovarajuća odgovornost članica federacije ili zajednice država, njihova samostalnost u zajedništvu, neotklonjiv put, način, sredstvo destabilizacije i razbijanja zajednice. Time se obezbeđuje dvoje: opstojanje neistine i skrivanje odgovornosti za činjenja kojima je u procesima 1988-1992. godine razbijena Federativna Republika Jugoslavija.

Usmjerenost da se tvrdnjama sa takvom sadržinom formira svijest generacija koje dolaze - čini da razmatranje citiranih tvrdnji nije okretanje prošlosti ili jednom aktu čija je važnost prestala, nego je okretanje i budućnosti.

Nije nelogično što protivnici federativne koncepcije, federativnog modela, federativnog obrasca u Ustavu SFRJ od 1974. godine pripisuju toj koncepciji razbijačku ulogu. Rušitelji bilo koje tekovine, bilo koje zajednice ili sistema vrijednosti, uvijek se usredsređuju da se što više destruiraju, sruši i ocrni njen simbol. Njen osobeni kvalitet. A federativni model/obrazac u Ustavu SFRJ od 1974. je tadašnji simbol SFRJ. Simbol sa istorijski vrijednim kvalitetom. Istorijskim, kulturološkim, demokratskim i političkim. Kvalitetom sazdanim od njegovih polazišta i skupa i sklopa demokratskih ideja i vrijednosti, čija je ustavno-pravna, društvena i kulturološka sadržina na putevima koji vode demokratskom organizovanju višenacionalnih država i zajednica država. Kvalitetom stvorenim i razvojno izgrađivanim sporazumima svih konstituenata jugoslovenske federacije.

To traži i nalaže da u polju borbe Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji za pobjedu istine o izgradnji, razvojnem usponu i ustavnoj praksi avnojske šestočlane jugoslovenske federacije dobije mjesto i argumentacija valjana da dokaže neistinost citiranih tvrdnji i istinu o kvalitetu i demokratskom značaju federativnog modela u Ustavu SFRJ od 1974. Da se i time doprinese i pojedinačnoj i društvenoj katarzi.

Tim prije što savremeni tokovi u Evropi i usmjerenost njihove matice kazuju da su principi ravnopravnosti, sporazumnog i dobrovoljnog udruživanja i drugi federativni principi na kojima je stvorena jugoslovenska federacija i strateški pravac evolutivnog razvoja tih principa u razvijanju jugoslovenskog federativnog modela, uključujući etapu iskazanu Ustavom SFRJ od 1974 - izuzimajući princip jednopartizma - principi povezivanja država sa kojima svi- jet korača na početku 21. vijeka. Principi su koji se, u raznim varijantama i nijansama, sa nazivima odgovarajućim sadašnjem izražajnom korpusu, u sadašnjosti uzimaju u obzir za nalaženje oblika i načina demokratskog povezivanja država na prostorima jugoistočne Evrope.

GORAN BABIĆ

Poraza ideje ne može biti

Ako je generacija mojih roditelja (njihovih drugova i drugarica) bila, da kažem, zadužena za Revoluciju, mi smo, nema druge, zaduženi za samokritiku. Dužni smo otkriti razloge propasti, sloma i katastrofe tako grandioznog društvenog projekta, svih onih ideja koje su u jednom vremenu mobilizirale milijunske mase da bi u drugom od tih istih milijuna bile napuštene i odbačene. Ako tu analizu i samokritiku ne obavimo mi, već će se naći druga i drugačija pera, koje će taj posao obaviti onako kako to njima bude odgovaralo. Već danas i sada brojni tekstovi i autori pretvaraju tu veličanstvenu epopeju (sa greškama koje su se dugo a bezrazložno prešućivale) u drugu krajnost, u lanac krvavih odmazdi i pljački, od ustanka i Blajburga do nacionalizacije, kolektivizacije i Golog otoka. Ako to ne učinimo sad kad to još možemo, sasvim sigurno to nećemo učiniti onda kad to više ne budemo mogli. I napokon, ako to ne obavimo temeljito i odgov-

MARKO VRHUNEC

Vrednosti NOB-a u temeljima savremene civilizacije

U traganje za odgovorom na pitanje šta NOB znači za savremenost prvenstveno treba poći od toga da je u celini potvrđena opravdanost borbe protiv nacifašizma, da se u izgradnji savremenog sveta u potpunosti prihvataju vrednosti koje su uspostavili saveznici u toj borbi, da su odbačeni i osuđeni svi oblici kolaboracije i da su međunarodni odnosi sazđani na demokratskim osnovama.

● U prvom redu potvrđene su sve one vrednosti koje su pokrenule široke narodne mase u borbu protiv nacifašističkih agresora. Te vrednosti, sadržane u četiri ideala - sloboda, nezavisnost, ravnopravnost i pravednost - i danas, kao trajna svojina čovečanstva, predstavljaju fundamente naše civilizacije koju je naša narodnooslobodilačka borba morala da brani zajedno sa savezničkim snagama. Bez tih vrednosti, ni danas a ni u budućnosti, ne može se zamisliti opstanak čovečanstva.

Na osnovu odnosa prema tim vrednostima i ciljevima povlači se linija razgraničenja između progresivnih i reakcionarnih društvenih snaga i opcija. U uslovima savremenog globalizma, te vrednosti i ideali dotiču svakog čoveka, sudbonosni su za sve narode kao i za čitavu međunarodnu zajednicu. Bez njihovog ostvarenje, jednostavno rečeno, ne može se obezbediti život na našoj planeti.

● Savremenost je visoko ocenila ogroman doprinos koji je narodnooslobodilačka borba u Jugoslaviji dala očuvanju naše civilizacije ugrožene naletom nacifašizma. Zato i naše današnje vreme zahteva da se ne samo podržavaju nego i dalje razvijaju tekovine te borbe. Pošto su Nemberški i drugi sudovi osudili nacifašizam i njegove kvislinške kolaborante, savremenost ne dozvoljava bilo kakvu rehabilitaciju kolaboracije, falsifikovanje tadašnje istorije i umanjivanje uloge NOB-a u drugom svetskom ratu.

● Tekovine zajedničke narodnooslobodilačke borbe jugoslovenskih naroda i saveznika u drugom svetskom ratu svestrano su ugrađene u savremeni međunarodni poredak. Sve vrednosti i svi ciljevi antifašizma nerazdvojni su deo tog poretka te su tako postali globalna oznaka savremenog progresivnog mišljenja i ponašanja. Međutim, uprkos savezničkoj pobjedi u drugom svetskom ratu i punoj afirmaciji antifašističkih tekovina posle njega, antifašizam i dalje mora da bude na oprezu jer se neofašizam javlja u starim i novim oblicima, kao što su šovinistički nacionalizam, rasizam, klerofundamentalizam, turbokapitalizam, nasilje, kriminal. S obzirom da je reč o pojavama koje se javljaju globalno, neophodno je da i borba protiv njih bude globalna i da udruži sve progresivne snage. Iskustva NOB-a i tu su dobrodošla.

● Za sve države nastale na prostoru nekadašnje SFRJ savremeni odnos sa Evropom od presudnog je značaja. S obzirom da im je NOB veliko i zajedničko istorijsko iskustvo, tekovine antifašističke borbe, vođene zajedno sa saveznicima u okviru antifašističke koalicije, veoma su značajne za izgradnju tog odnosa. Jer, savremena Evropa je izgrađena na antifašističkim osnovama što najbolje simbolizuje činjenica da se 9. maj - Dan pobjede nad fašizmom u drugom svetskom ratu - obeležava kao praznik današnje Evrope.

RADOŠIN RAJOVIĆ

O legalnosti i legitimnosti NOP-a

Ni danas, 60 i više godina posle antiokupatorskog i antifašističkog narodnog ustanka u Jugoslaviji, nisu prestale rasprave o legalnosti i legitimnosti narodnooslobodilačkog pokreta čiji su osnovni nosioci bili jugoslovenski partizani predvođeni Komunističkom partijom.

U poslednjih 15 godina, najezdom kvaziistorijskih knjiga i napisa, pokušava se izvršiti radikalna revizija naše najnovije istorije. Izvrtnjem i falsifikovanjem istorijskih činjenica naročito se osporava legitimnost tog antifašističkog pokreta i njegovih institucija i odluka u toku drugog svetskog rata, pa onda i same države i državnog i društveno-ekonomskog uređenja koji su iz toga pokreta nastali - Demokratske Federativne Jugoslavije (DFJ), odnosno Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) i, kasnije, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ).

Pri tome treba reći da je legalnost (legalitet) prvenstveno pravni princip i pravna kategorija, dok je legitimnost (legitimitet) više političko-sociološka nego pravna kategorija. I dok pod legalnošću podrazumevamo ispravnost, tj. podvođenje pod važeći pravni poredak svih organa vlasti i pojedinaca (građana) kao i ustanova i organizacija, pod legitimnošću takođe podrazumevamo zakonitost, ali u jednom širem smislu, to jest kao saglasnost sa voljom građana polazeći od njihovog prava da učestvuju u izgradnji državnih i društvenih institucija koje bitno utiču na njihov celokupni život. Legitimno je ono što većina prihvata i odobrava kao saglasno sa opštim shvatanjima prava. Prema tome, ono što je legitimno ne mora istovremeno da bude i legalno, i obratno. Neophodno je imati u vidu da je legitimnost kao svojstvo organa, akta ili radnje toga organa, pa i narodnooslobodilačkog pokreta, uvek relativno i promenljivo. Relativno, jer što je za jedan deo društva legitimno, za drugi deo društva je - nelegitimno. A promenljivo otuda što jedan organ ili njegov akt ili radnja mogu u određenim uslovima biti legitimni, ali da promenom uslova mogu postati - nelegitimni.

Ako polazimo od prirodnog prava ljudi da se bore protiv porobljavanja i tiranije, za slobodan život, antifašistički narodnooslobodilački (partizanski) pokret u Jugoslaviji svakako je bio legitiman već samim tim što je bio oslobodilački jer je bio uperen protiv okupatora. A da li je taj antifašistički pokret bio i legalan? I ko je taj koji, u uslovima okupirane i porobljene zemlje, treba da obezbedi legalnost? To je u svakom slučaju interesantno pitanje. Formalno uzev, taj pokret je bio - nelegalan. Reakcionarna izbeglička vlada ne samo da, sve do leta 1944, nije htela da ga prizna i prihvati, već je preko svog eksponenta Draže Mihailovića činila sve da ga uguši i uništi kao - komunistički. Jugoslovenskim partizanima nije ostalo ništa drugo već da svojom borbom protiv okupatora i njegovih saradnika (u koje se ubrzo svrstao i Draža Mihailović sa svojim četničkim odredima), jačaju svoju oružanu snagu i pridobijaju što šire slojeve naroda i da tako, svojom realnom snagom i stvarnim uticajem, steknu priznanje, prvo saveznika iz antifašističke koalicije, a na kraju i od same kraljevske vlade u izbeglištvu.

orno, mudro i pošteno i nadasve beskompromisno, to će onda biti jalova i zaludna rabota, bijeg od stvarnosti i izlika za neodgovornost. Drugim riječima, to će biti nečasna i nepoštena akvizicija, koja nikad nikoga ni u kakvu budućnost neće povesti.

Šta je još bitno za naš glavni posao, za najteži od svih zadataka, koji se od početka mišljenja zvao otkrivanje, ustanovljavanje istine? Možda svijest, saznanje, spoznaja da s nama, s danas živim generacijama historija niti počinje niti završava. Pomirenje s osjećajem da je jedan ljudski život prekratak da bi se u njemu prelomila ili radikalno izmijenila sudbina ljudskog roda, da bi se realizirala legendarna jedanaesta teza iz spisa o Ludvigu Foerjeralu, da bi komunistam po naređenju nastupio sutra. Jedna epoha, kakva god da je bila ili da sada jest, za stvar historije više je nego ništavna.

Jer su se mijenjali carevi i propadala carstva pa je feudalizam na evropskom tlu svejedno potrajao u različitim oblicima duže od 1500 godina. Kršćanstvo u raznolikim verzijama održava se, evo, dva milenija a nije jednom bilo dovedeno do samog ruba propasti, do kompromitacije, do avinjonskih papa. Kapitalistička formacija

od francuske revolucije na ovamo svukla je po žbunju i trnju više koža nego ijedna zmija pa slabije upućenima trenutno djeluje kao nepobjediva aždaja, kao jedino prirodno stanje stvari. Šta u svemu tome, dakle, predstavlja jedna generacija i njezino iskustvo?

U nevažnom kratkom eseju stoji kako su ideje, jednom artikularane, neuništive kao i materija. A naša je ideja, ideja socijalne pravde, pravne i ekonomske jednakosti među ljudima, dobrano i davno artikularana, još u spisima prvih socijalista. AVNOJ je bio tek jedna stanica na tom putu jer mi "stizemo iz daleka i idemo u daljinu" kako je rekao Toljati. To što su ti ideali zadnjih godina od balkanske sirotinje raje udaljeniji nego danas Dalmacija od mene, svog sina, u historijskom smislu ne znači savršeno ništa. Nije mit bio na Olimpu, nego je Olimp bio u mitu pa ni poraz ove etape, jedne, druge ili treće generacije njenih protagonista nije (jer ne može biti) poraz ideje. Ideja o pravdi počiva, naime, skromno rečeno, na ideji o nepravdi. Kad ova potonja na bilo koji način jednom ipak bude ukinuta kroz trista ili pet stotina godina ni mi nećemo imati šta da radimo i svi ćemo poći u svoju Dalmaciju, na odmor i ljetovanje.

OKRUGLI STO "ANTIFAŠISTIČKI NOR U JUGOSLAVIJI I SAVREMENOST"

MIROLJUB VASIĆ

Nestanak Jugoslavije - istorijska greška

Jugoslavija je nastala 1918, a obnovljena 1945. kao istorijska potreba njenih naroda. U svom 45-godišnjem trajanju kao SFRJ, ostvarila je značajne, istorijske rezultate.

U drugom svetskom ratu, zahvaljujući KPJ, bila je na strani anti-hitlerovske koalicije, našla se u žiži svetske istorije i svojom borbom protiv snaga mraka i agresije ušla u svetsku istoriju. Socijalistička Jugoslavija je, pored snažne ukupne emancipacije svojih naroda, ostvarila poseban položaj u Evropi i svetu. Nije bila pod stranom dominacijom, čime su se ponosili njeni građani. Bila je otvorena prema svetu, gradila je neku vrstu svog ("omekšanog") socijalizma, koji je uvažavao neke elemente tržišta i sadržavao potencijale za tržišne i demokratske reforme. SFRJ je imala ubrzani privredni rast (jedan od najvećih u svetu), postala je srednje razvijena zemlja. Ostvarila je ubrzani porast standarda i procese urbanizacije, razvitka školstva svih nivoa, zdravstvene i socijalne zaštite, doživela duboki preobražaj u pogledu nivoa i stvaralačke snage svoje kulture, nauke, sporta, uvela pravo participacije radnika u upravljanju (samoupravljanje) i tako ponudila model koji je, uprkos svih slabosti, mogao da ima univerzalnu vrednost. Svojom politikom i položajem između blokova, postala je značajan subjekt u svetu, priznati borac za mir, i činilac mira, faktor stabilnosti na Balkanu, stekla ugled i uvažavanje i Zapada i Istoka i tzv. Trećeg sveta.

Ukratko, SFRJ je ostvarila krupne rezultate u ekonomskom, kulturnom i ukupnom civilizacijskom razvoju. Bila je uvažavana u svetu, a posebno njen predsednik Josip Broz Tito. Bilo je, naravno, tu i krupnih slabosti, promašaja i izgubljenog vremena za još brži ekonomski i demokratski razvitak. Međutim, izgledalo je da Jugoslavija ima pravu budućnost. Jugoslovenski narodi, na žalost, poigrali su se sa tom zajedničkom budućnošću i ona je kao država, početkom devedesetih godina prošlog veka, nestala sa političke karte Evrope.

Jugoslavija i prva (kraljevina) i druga (federativna i socijalistička) morala je biti jaka država da bi opstala kao zajednica naroda, ali morala je biti i jaka zajednica da bi opstala kao država. U povezanosti države i narodne zajednice, trebalo je naći put koji omogućava razvoj države iz zajednice i razvoj zajednice u okvirima države. Taj put, pravi put nije pronađen. Možda razlog leži u tome što je Kraljevina Jugoslavija bila pritisnuta idejom unitarne države po svaku cenu, a SFRJ bila podređena socijalizmu, kao ideji i praksi višoj i značajnijoj od države. Ukratko, uzroke razbijanja Jugoslavije i građanskog rata u njoj početkom devedesetih godina 20. veka treba tražiti u sadejstvu unutrašnjih i spoljnih činilaca. Bio je to rezultat njene unutrašnje krize i deo borbe za konstituisanje novog glob-

alnog poretka. Tome je znatno doprinela i civilizacijska nezrelost njenih naroda, vođa posebno.

O nestanku SFRJ dr Aleksa Đilas, renomirani sociolog i politikolog piše: Jugoslavija je "ubijena surovo i bez ikakvog razloga od njene zloćudne dece... Antijugoslovenski nacionalisti nisu izvršili herojsko delo, oni su jednostavno počinili gnusno materoubistvo... Ubice Jugoslavije nisu u pravu, Jugoslavija je nevinna, oni su krivci".

Verujem da će istorija njeno nestajanje, praćeno krvavim ratovima, oceniti kao grešku, kako jugoslovenskih naroda, tako i tzv. međunarodne zajednice, tj. Zapada.

BOGDAN OSOLNIK

Besmisleno je negirati dostignuća NOB-a i socijalističke Jugoslavije

Ma šta danas neko mislio o nekadašnjoj socijalističkoj zajedničkoj državi naroda Jugoslavije, ne može se negirati da je to bila pravna, međunarodno priznata država. Bila je neosporno i veoma ugledna članica OUN. Održavala je normalne diplomatske odnose s velikim brojem država, pored ostalih i sa Vatikanom. Nikada nije bila članica sovjetskog vojnog bloka, odnosno država realnog socijalizma pa je i Slovenija, kako tvrde zapadni političari i ekonomisti, u vreme prelaska u parlamentarnu demokratiju imala najbolju polaznu poziciju od svih istočnoevropskih država.

Do sada niko od slovenačkih ili stranih istoričara nije otkrio bilo kakvu mogućnost da su Slovenci mogli dočekati kraj drugog svetskog rata kao slobodan i nezavisan narod izvan Jugoslavije ili da se proces osamostaljenja, kakav se odigrao 1990. i 1991. godine, mogao realizovati još 1945. Takođe nije moguće negirati da je Slovenija u kritičnim trenucima zalaganja za rešavanje pitanja granica sa Italijom uživala podršku cele Jugoslavije i tadašnje Jugoslovenske armije. U socijalističkoj Jugoslaviji, Slovenija je ostvarila snažan ekonomski i kulturni razvoj...

Ukoliko se uvažavaju sve te nepobitne činjenice, utoliko je manje razumljivo što neki politički krugovi u Sloveniji, a to važi i za njima slične u drugim novonastalim državama na tlu nekadašnje SFRJ, ne priznaju da je 1945. bila godina oslobođenja i preporoda. Iz krugova nekadašnje kolaboracije i njenih današnjih zagovornika čuju se, međutim, tvrdnje da je period druge Jugoslavije bio period narodne eklipse, gubljenja slovenačke slobode; učešće u politici Jugoslavije neki označuju kao antinarodnu "kolaboraciju sa Beogradom". Više je nego apsurdno što takve stavove izražavaju upravo ljudi iz krugova koji opravdavaju i zagovaraju faktičku antinarodnu kolaboraciju sa fašističkim i nacističkim okupatorima za vreme drugog svetskog rata.

Gaženje svjetskog pravnog sistema počelo je ubrzo poslije drugog svjetskog rata podjelom na suparničke blokove i mnoštvom agresija i ratnih uništavanja do pojave novog svjetskog poretka za ozakonjenje prava profita i finansijskog kapitala i strategije za eliminisanje međunarodnog humanističkog pravnog sistema i samih UN. Uloga UN svedena je na doziranje zločina. I takva je, međutim, korisnija nego da je nema. Humanizam se povlači pred najezdom necivilizovane agresivnosti, bespravlja i zločina.

Erupcija nacionalističkog bezumlja na prostorima ranije SFRJ, sa kolovođom Miloševićem na čelu i njegovim saveznicima poznatim i još nepoznatim, domaćim i stranim, izrazit je primjer gaženja svakog prava i morala do genocida i sociocida i poraza homo sapiensa. U knjizi "Najsramniji trenutak - Britanija i uništavanje Bosne", autor Brentan Simms, otkriva da

je Vlada Britanije za svo vrijeme posljednjih ratovanja pomagala Miloševića. U tome nije bila sama.

Prva izjava lorda Ovena, polovinom 1992. godine, kao predstavnika EU u BiH sve do 1995, bila je: "Treba ih pustiti da se istuku pa će se sporazumjeti". Bilo je jasno da od mira nema ništa. Sada se zna da je ponašanje Ovena bilo saglasno kriminalnoj politici Vlade Velike Britanije. Oven i drugi međunarodni predstavnici pregovarali su sa nacionalističkim ratovođama i crtali mape za podjelu Bosne i Hercegovine, kao da međunarodnog prava nema. Nisu uvažavali bezbrojne vapaje, apele i prijedloge antiratnih, humanističkih i mirovnih organizacija da ratovanja i zločine zaustave, a mogli su to da učine u svakom trenutku.

Aktuelni visoki predstavnik UN Pedri Ešdaun govori da dobro saraduje sa vladajućim nacionalnim strankama. Ponaša se

NOVAK

Protagonosti novi,

slično prethodniku lordu Ovenu, što ne služi normalizaciji stanja u BiH.

Badinterova komisija našla je pravnu osnovu za preuređenje SFRJ tako da se njene socijalističke republike transformiraju u samostalne države. Međutim, Ujedinjene nacije i Evropska unija nisu obezbijedile da se ta mogućnost realizuje bez ratnih razaranja, a mogli su i to im je bila obaveza. Takvu kriminalnu politiku opravdavaju time da oni pregovaraju sa onima koji imaju povjerenje većine naroda.

Vilijam Engdal u knjizi "Stoljeće rata" otkriva da je ministar spoljnih poslova SAD Beker, juna 1991. godine, tri mjeseca poslije dogovora Miloševića i Tuđmana u Karađorđevu o podjeli Bosne i Hercegovine, došao u Beograd i saopštio

Uvažavanje realnih okolnosti i svih aspekata komplikovanih društvenih događanja preduslov je i za objektivnije ocenjivanje razvoja Slovenije (a i svih ostalih delova nekadašnje SFRJ) u državi u kojoj smo živeli posle 1945. godine da bi se utemeljeno razlikovalo šta je u tom periodu bilo legalno i legitimno, a šta ne. Jednostrana i uopštena osuda svega tada postojećeg kumovala je, između ostalog, i nekim odlukama slovenačke politike o "ispravljanju starih nepravdi" koje ne samo da stvaraju nove nepravde pojedincima već i slovenačkoj državi navlače ogroman finansijski teret koji će teško opterećivati buduće generacije.

Ideja o vraćanju slovenačkog društva u stanje pre 1941. godine, što je, izgleda, cilj nekih slovenačkih političkih krugova, a to je, koliko mogu da sagledam, blisko i pojedinim političkim grupacijama u ostalim delovima nekadašnje zajedničke države - nije samo neostvariva, jer se odnosi posle tako dubokih promena i posle toliko vremena ne mogu više vratiti na staro, nego je već i u svojoj polaznoj osnovi pogrešna.

Sve to nalaže da se stalno upozorava na značaj odnosa prema vlastitoj prošlosti. Svojim doprinosom pobjedi nad fašizmom postali smo prepoznatljiviji za svet. Zato je potpuno besmisleno i neodgovorno da zagovornici kolaboracije za vreme drugog svetskog rata sada stvaraju lažnu dilemu, kao da je reč o nečem nepoznatom, na kojoj je strani tada bila ogromna većina slovenačkog i drugih naroda u Jugoslaviji. Bili smo deo velike i pobjedničke antifašističke koalicije koja je, porazivši fašizam i nacizam, postavila temelje savremene, demokratske Evrope. Bez obzira na nekadašnje podele, tekovine narodnooslobodilačke borbe danas su vlasništvo svih Slovenaca i ostalih naroda nekadašnje zajedničke države. A veliki događaji u istoriji ne ocenjuju se po tome šta su ljudi nameravali ili želeli, već na osnovu toga šta su stvarno učinili i postigli, šta su zapravo ostavili u nasleđe novim generacijama.

MILJAN RADOVIĆ

Federativna Jugoslavija bila je optimalan izbor

Legitimna težnja za sopstvenom državom u vreme NOB-a bila je prožeta istinskom željom i čvrstom opredijeljenošću naroda Crne Gore i svih njenih najodgovornijih političkih faktora da svoj poslijeratni društveno-ekonomski razvoj trajno vežu za federativnu Jugoslaviju. Takvo opredjeljenje se u praksi potvrdilo kao optimalni izbor, jer je Crna Gora u zajedničkoj državi doživjela temeljnu transformaciju i najdinamičniji društveni, materijalni, socijalni, obrazovni, kulturni i naučno-tehnički razvoj u svojoj istoriji.

To je trajalo, uz sve protivuriječnosti, greške i padove, sve do

nepotrebnog i anticivilizacijskog raspada Jugoslavije. A u Crnoj Gori političke turbulencije su započele ranije, tzv. antibirokratskom revolucijom, a vrijeme je pokazalo da se, u stvari, radilo o dogmatsko-nacionalističkoj kontrarevoluciji Miloševićevog režima, koji je u osnovi bio antireformski, antidemokratski i antievropski, a praktično se temeljio na krilima organizovanog populizma, koga je karakterisao militantni srpski nacionalizam. Tada je, organizovanim populističkim pritiscima i pučističkim metodama, izvršen grubi udar na ustavni položaj i ravnopravnost Crne Gore i na njenu suverenost, državost, nacionalni i kulturni identitet. Nakon toga je, uz asistiranje iz Beograda, izabrano neiskusno i nekompetentno promiloševićevsko rukovodstvo, čime je prekinut kurs ranijeg rukovodstva na otvaranju prostora reformskoj i proevropskoj politici u Crnoj Gori i Jugoslaviji. Izborom novog rukovodstva bitno je promjenjen i odnos političkih snaga u najvažnijim federalnim organima i organizacijama u korist retrogradne i antimodernističke politike S. Miloševića, čime je, pored ostalog, utrt put jugoslovenskoj drami i raspadu zemlje.

Agonija Crne Gore i njen inferioran položaj konačno su prekinuti 1997. godine, kada se respektivna grupacija dotada jedinstvene vladajuće DPS javno i odlučno suprotstavila Miloševićevoj politici i definisala novu procnogorsku, proevropsku i reformsku politiku, u čijoj se osnovi nalazi državna nezavisnost i međunarodno priznanje Crne Gore. Ova politika je tada naišla na široku inostranu podršku i pomoć, a što je najvažnije dobila je podršku od demokratsko-reformskih i crnogorsko orijentisanih društvenih snaga, kao i većinskog dijela građana Crne Gore, što je potvrđeno na svim dosadašnjim izborima. Tako se Crna Gora ponovo vratila sebi, svojim državnim i nacionalnim interesima, uspostavila svestranu saradnju sa susjedima i u regionu Balkana i otvorila put prema evropskim integracijama.

Naše Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji je u više navrata, javno, na brojnim tribinama i okruglim stolovima i u svojim publikacijama, dalo svestrane, utemeljene i objektivne analize i ocjene glavnih uzroka i vinovnika raspada Jugoslavije i u njoj besmisleno vođenih ratova. Avnojevska rješenja i Ustav iz 1974 (iako ih ne smatram idealnim, bezgrešnim i nepromjenljivim) nijesu uzroci raspada Jugoslavije, kako se ponajčešće netačno tvrdi. Pri tome se, primjera radi, zaboravlja koliko je Jugoslavija u odnosu na ostale evropske socijalističke zemlje bila razvijenija, demokratskija i daleko više uključena u dominantne evropske i svjetske tokove i da je, u statusu pridruženog člana EZ, bila tako reći na samo jedan korak od potpunog uključivanja u evroatlantske integracije. Na žalost, mi smo danas tu gdje smo, i znamo u kakvom se položaju nalazimo. A najveći broj bivših socijalističkih zemalja već je uključen u evropske i međunarodne institucije, a njihovi "eksperti" nas podučavaju tranzicionim tokovima, savremenom razvoju, ljudskim pravima i demokratiji!!

ANĐELIĆ a čud stara

Miloševiću da se slažu sa njegovim planom za stvaranje velike Srbije. Dolazak Miterana, predsjednika Francuske, u opkoljeno Sarajevo polovinom 1992. godine građani Sarajeva su oduševljeno dočekali, sa nadom da će rat biti odmah prekinut. U počast Miteranu i Francuskoj, nova velika savremeno opremljena vojna bolnica u Sarajevu dobila je ime "Francuska bolnica". Razočarenje je uslijedilo čim je postalo jasno da je posjeta rezultirala samo dostavljanjem humanitarne pomoći.

Bez podrške sa strane, ni Milošević se ne bi usudio da ratuje. Ali, to ni najmanje ne umanjuje njegovu odgovornost za ratovanja i za zločine.

Uz prisustvo predstavnika međunarodne zajednice oličene u UN i EU i pred očima

cijelog svijeta, uz sve masovnije prisustvo međunarodnih vojnih i civilnih snaga, u trajanju skoro četiri godine, vršeni su u Bosni i Hercegovini zločini najteži u istoriji njenih naroda i u redu najtežih u svijetu uopšte, do genocidnog uništavanja Bošnjaka, stravičnih mučenja i usmrćivanja skoro na stotinu načina, uključivo spaljivanje živih građana i djece. Lažno i nepravedno su optuženi narodi Bosne i Hercegovine da ne mogu da žive zajedno i da su povelili građanski rat. Istina je da je huljadugodišnji zajednički život naroda Bosne i Hercegovine bio normalan način njihovog življenja. Nije bilo moguće da se razdvoje bez zločina, a utjerivanje straha "u krv i u kosti" građana korišćeno je da bi se postigla planirana etnička čišćenja i tzv. "humana preseljavanja naroda" (kako ih kvalifikuju "Dobrica" Čosić i drugi nacionalni bezumnici), to jest progoni i bjegstva više od polovine njenih građana. Čak i poslije

Dejtona, po naređenju Vlade RS sa Pala, istjerano je iz Sarajeva, iz opština koje su pripale Federaciji, više od 50 hiljada Srba, bez suprotstavljanja domaćih vlasti i pred očima međunarodnih predstavnika koji su taj zločin samo posmatrali. To je bio drastičan slučaj gaženja Dejtonskog sporazuma i prava građana utvrđenih u aneksima 6. i 7. Masovno je u Bosni i Hercegovini uništavana kulturna baština i mnogovjekovno očuvani spomenici kulture, čak i oni pod zaštitom UNESCO-a. Posebno radikalno je uništavano sve bošnjačko. Uništavanje i sknavljenje spomenika narodnooslobodilačke antifašističke borbe 1941-1945. godine do kojih su došle vojske RS i Republike Hrvatske i Hrvatskog vijeća obrane, pa i poslije Dejtona (slučajevi Drvar, Makljen i drugi) - materijalni je dokaz da su njihovi ruištelji sljedbenici nacifašističkih zločinaca iz drugog svjetskog rata.

LISTAJUĆI "BORAC", GLASILO SUBNOR-a SRBIJE

Partizani bez komandanta?

Listanjem "Borca", glasnika SUBNOR-a Srbije od januara 2004. godine, zapaža se da se najveći dio od 54 napisa na 20 stranica odnosi na aktivnosti i rad boračkih organizacija (što je i razumljivo). Međutim, "Borac" se dotiče i drugih tema koje nisu isključivo vezane za rad boračke organizacije.

Na prvoj stranici "Borca" objavljen je izvještaj delegacije SUBNOR-a Srbije i Crne Gore koja je učestvovala u radu 24. generalne skupštine Svjetske federacije boraca održane 5. decembra 2003. godine u Johanenburg. Na ovom skupu insistiralo se na dosljednom poštovanju principa OUN i na odricanju upotrebe sile u rješavanju međunarodnih problema. U izvještaju se napominje da su četiri rezolucije (ne navodi se njihov sadržaj) koje je predložio SUBNOR Srbije i Crne Gore dobro prihvaćene a da, međutim, nije prihvaćena rezolucija o terorizmu na Kosovu.

Na skoro cijeloj stranici "Borca" objavljen je napis "Stvaranje Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije 22.12.1941 - istorijski podvig". U ovom tekstu dato je izlaganje sa svečane akademije koju je organizovao Opštinski odbor SUBNOR-a Novi Beograd povodom obilježavanja 62. godišnjice formiranja 1. proleterske NOV-brigade i početka stvaranja NOVJ. Referat je tom prilikom podnio pukovnik JNA istoričar Jovan Radovanović. Ukratko se izlaže razvoj NOB-a, navodi se primarna uloga KPJ, govori se o značajnim borbama i pobjedama NOV, o saradnji četnika sa okupa-

torom. Pominje se i Vrhovni štab NOV i POJ pa čak i dolazak u Vrhovni štab vojne misije Velike Britanije kao i pogibija njenog člana kapetana Stjuarta na Sutjesci. Ukazuje se i na za pobjedu NOV značajnu ulogu boraca španskog građanskog rata pri čemu se posebno navode komandanti naše četiri armije (Koča Popović, Peko Dapčević, Kosta Nađ i Petar Drapšin). U referatu nisu izostavljeni ni oficiri i podoficiri bivše Jugoslovenske vojske koji su učestvovali u NOB-u i pre kapitulacije Italije.

Vidi se, dakle, da je postojala snažna vojska koja je vodila velike borbe i ostvarivala pobjede, ali se ne pominje da je postojao i neko ko je komandovao tom vojskom sve do konačnog oslobođenja zemlje. Ne vidi se postojanje Vrhovnog komandanta NOV i POJ.

Nezamislivo je da referent i uređivački odbor "Borca" ne znaju da je NOV, pored Vrhovnog štaba, imala i vrhovnog komandanta i da je to bio Josip Broz Tito. Verovatno su smatrali da je izlišno pominjati Titovo ime u funkciji komandovanja jer ga navode samo u kontekstu "da je u septembru i oktobru 1941. godine došlo do niza sporazuma četničkih i partizanskih štabova, kao i dva puta vrhovnih rukovodstava uz učešće Tita i Draže".

Zaobilazanje Titove uloge navodi na pomisao da se istorija tretira kao parče hartije ispisano grafitnom olovkom te da se može brisati kad god ko hoće.

Na kraju pomenutog teksta konstatuje se da u Srbiji posljednjih godina prevladaju

četnički sljedbenici, te da neki istoričari i intelektualci nastoje da izvrše totalnu reviziju NOP-a u prilog četničkog pokreta, odnosno da dva pokreta izjednače. Referent ocjenjuje da je to talas političke euforije i dodaje da je istina uvijek pobjeđivala.

"Borac" prikazuje i skup povodom godišnjice formiranja 1. proleterske u Rudom koji je otvorio jedan iz stroja u Rudom - Aleksandar Vučković, predsjednik Opštinskog odbora SUBNOR-a Savski venac, a na njemu govorio general-pukovnik JNA Eugen Lebarić. I tu se pominje odluka o formiranju ove brigade ali se ne vidi ko je donio za razvoj NOB-a tako značajnu odluku. I general-pukovnik i borac iz stroja znaju, ili su morali znati, da je tu odluku donio Vrhovni štab NOV i POJ sa vrhovnim komandantom Josipom Brozom Titom na čelu. Samim tim, nameće se pitanje da li je riječ o zaboravnosti referenta ili o svjesnom stavu redakcijskog odbora "Borca"? Inače, pomenuti skup je pozdravio potpredsjednik SPS-a Milorad Vučelić i odao priznanje borbi za slobodu u NOR-u.

U listu je, kao što je već pomenuto, dosta napisa o životu i radu opštinskih organizacija SUBNOR-a i izvještaja o proslavama godišnjica pojedinih partizanskih jedinica. Opširniji prilozima dati su povodom 62. godišnjice bitke na Kadinjači, o bitki na Lomnici, o borbenom putu 5. krajiške divizije, kao i o borbenom putu 5. srpske brigade povodom 60. godišnjice njenog formiranja.

Karakteristično je da proslavama jedinica NOV, svačanostima povodom dana oslobođenja pojedinih mjesta i gradova, komemoracijama u čast palih boraca i žrtava fašizma, ne prisustvuju predstavnici vlasti i javnih glasila. Navedeni su konkretni primjeri - Kraljevo, Kosovska Mitrovica, Surduk... U napisima se zbog ovog bojkota oštro kritikuju organi vlasti i sredstva informisanja. U Čačku je, međutim, na proslavi 59. godišnjice oslobođenja grada govorio Miloš Urošević, predsjednik Skupštine opštine.

Iz napisa o ovim svečanostima zapaža se da su borci 4. krajiške divizije 7. januara ove godine položili cvijeće na grob svog vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita. U ostalim informacijama se ne pominju ni Vrhovni štab NOV ni Tito.

Dosta prostora "Borac" posvećuje sve učestalijim zagovaranjima povratka monarhije, a posebno zamjera Srpskoj pravoslavnoj crkvi što se upliće u ono što nije njen posao. Kritikuju se pojedina zbivanja u Kraljevini Jugoslaviji - ukidanje Ustava 1929. godine, raspuštanje Narodne skupštine, šestojanuarska diktatura. Ističe se patriotsko ponašanje ranijih patrijarha Varnave i, posebno, Gavrila Dožića koji nije htjeo da sa kraljem napusti zemlju u aprilu 1941. govoreći da "ne može ostaviti svoj narod jer je mesto pastiru uz stado kada navale čopori gladnih vukova".

U januarskom broju "Borca", pored ostalog, moglo se pročitati da je Okružni odbor SUBNOR-a Niškog okruga, kako je to prikazao Dane Bursać iz Niša, na sjednici održanoj 10. decembra 2003, "jedinствeno i oštro osudio najsravnije trgovanje sa našim čestitim i vrhunski zaslužnim ljudima kao što su generali Pavković, Lazarević, Lukić, Đorđević i ostali sa spiska za JHaški sud..."

Ibrahim LATIFIĆ

DOSADAŠNJA IZDANJA DRUŠTVA

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945. do sada je, u okviru svojih programskih aktivnosti, izdalo više knjiga i publikacija:

- "STVARANJE I RAZARANJE JUGOSLAVIJE" - zbornik sa istoimenog okruglog stola
  - "FAŠIZAM JUČE I DANAS"
  - Ilija Radaković "BESMISLENA YU-RATOVANJA" (drugo dopunjeno izdanje)
  - Džasper Ridli "TITO"
  - Ibrahim Latifić "JUGOSLAVIJA 1945-1990."
  - Milenko Marković "SRPSKO PITANJE"
  - RAZARANJE SPOMENIKA KULTURE NA TLU NEKADAŠNJE JUGOSLAVIJE 1991-1995"
  - Miloš Minić "PREGOVORI IZMEĐU MILOŠEVIĆA I TUĐMANA O PODELI BiH"
  - "BOSNA I HERCEGOVINA JUČE, DANAS I SUTRA"
  - Dr Radoslav Rašković "POLITIKA I USTAV"
  - Dr Branko Latas "SARADNJA ČETNIKA SA OKUPATORIMA I USTAŠAMA (1941-1945)"
  - "VOJVODINA U ANTIFAŠISTIČKOJ NARODNOOSLOBODILAČKOJ BORBI (1941-1945)"
  - "AVNOJEVSKI PRINCIPI I ODNOSI U SADAŠNJOJ JUGOSLAVIJI; PAKT O STABILNOSTI ZA JUGOISTOČNU EVROPU"
  - "OSVRT NA PUBLIKACIJE O REHABILITACIJI SARADNJE ČETNIKA SA OKUPATORIMA"
  - Kiro Hadži Vasilev "SUDBINE SOCIJALIZMA"
  - Dr Marko Vrhunec "ŠEST GODINA SA TITOM"
  - Dr Dragoljub Petrović "JUGOSLAVIJA U ANTIFAŠISTIČKOM RATU 1941-1945"
  - "RATOVANI U JUGOSLAVIJI 1991-1999" - zbornik sa istoimenog okruglog stola
  - Jovo Ninković "ETNIČKA SVOJSTVA RATOVA U JUGOSLAVIJI 1991-1995"
  - "VELIKA PODVALA - CENČIĆ PODMEĆE TITU IZMIŠLJENE STENOGRAME" - osvrti i polemike
  - Kiro Hadži Vasilev "MEĐUNACIONALNI ODNOSI - BALKANSKA ISKUSTVA"
  - ODBRANA ISTORIJSKE ISTINE O NOR-u I SFRJ (zbornik saopštenja i diskusije sa tribine "Da li đaci u Srbiji uče falsifikovanu istoriju")
- Uskoro iz štampa izlazi zbornik "Antifašistički NOR u Jugoslaviji i savremenost".
Za članove Društva - cena sa popustom.

PODSEĆANJA

BORBENI PUT PRVE ŠUMADIJSKE BRIGADE

Formirana 5. oktobra 1943. godine na planini Rudniku, Prva šumadijska brigada je, po naređenju Vrhovnog štaba od 11. novembra, iz rejonu Ostrvice i sela Varnice krenula iz Šumadije sa oko 400 boraca i starešina među kojima su bila i dva člana Glavnog štaba, tri člana PK KPJ za Srbiju i grupa vojnih i političkih rukovodilaca koje je prethodno Vrhovni štab uputio u Srbiju.

Već prvog dana marša, brigada je vodila borbu protiv Nemaca na železničkoj stanici Ugrinovci, a 25. novembra i tešku borbu protiv četnika i Nemaca kod Kosjerića. Tom prilikom došlo se i do izvesnog broja čebadi; od njih je u toku noći borac Vladimir Ostojić sašao četrdesetak pari patika koje su bosonogim partizanima služile umesto cipela.

Pošto je u noćnom maršu prešla put Užice-Bajina Bašta kojim je krstarila nemačku motorizovanu jedinicu, brigada je 27. novembra pre svanuća stigla na planinu Taru i razmestila se na Kaluđerskim barama. U rejonu sela Miloševca, uspostavljen je kontakt sa 1. brigadom 5. krajiške divizije. Bio je to uzbudljiv susret praćen veseljem i pesmom razdraganih Šumadinaca i Krajišnika.

Krajišnici su se potrudili da se borci Prve šumadijske što bolje smeste i odmire u Mokroj Gori jer ih je čekao novi pokret. Već 29. novembra pre podne, brigada je krenula za Bijelo brdo gde se ukrcala u deset kamiona i preko Priboja oko osam uveče stigla u Prijepolje. Tu je njenih 370 boraca i starešina dočekano sa oduševljenjem. Dok ih je narod obasipao cvećem, borbene i narodne pesme svirao je orkestar 2. korpusa kojim je dirigovao Silvije Bombardeli. U prisustvu starešina 2. udarnog korpusa, 2. proleterske divizije i 2. proleterske brigade, Šumadinca je najpre pozdravio komandant 2. korpusa Peko Dapčević a zatim i druge starešine proleterskih jedini-

ca. U ime Šumadinaca, zahvalio se komandant brigade Radivoje Jovanović Bradonja.

Takođe po naređenju Vrhovnog štaba, 1. južnomoravska brigada došla je u Šumadiju 27. novembra da se pridruži 1. šumadijskoj koja je, međutim, već bila na putu za Prijepolje. Posle nekoliko sukoba sa četnicima, Južnomoravci su 4. decembra krenuli prema Drini, prešli je 11. decembra nizvodno od Višegrada, kod Starog broda, i u istočnoj Bosni ušli u sastav 5. divizije.

U jesen 1943, posle kapitulacije Italije, po planu Vrhovnog štaba težište operacija trebalo je prenositi u Srbiju. Zato su 2. udarni korpus (koji je tada dejsvoovao u severnoj Crnoj Gori, jugoistočnoj Bosni i zapadnoj Sandžaku), 3. korpus (koji je dejsvoovao u severoistočnoj Bosni) i 5. krajiška divizija 1. korpusa (koja je dejsvoovala u rejonu Višegrad-Priboj-Nova Varoš-Mokra Gora-Zlatibor) dobili zadatak da stvaraju operacijsku osnovicu za prelazak snaga NOVJ u Srbiju.

Nemačka jugoistočna komanda znala je za ove planove jer je dešifrovala radio-depeše Vrhovnog štaba. Zbog toga je naredila 5. SS-brdskom korpusu, ojačanom sa 1. brdskom divizijom, jačine oko 20 hiljada ljudi, da spreči prodor snaga NOVJ preko Lima i Drine u Srbiju i da ih odbaci što dalje na zapad. Za ovu operaciju pod šifrovanim nazivom "Kugelblitz" (vatrena lopta) angažovane su tri divizije, tri samostalna puka i jedna bugarska divizija, a kao pomoćne snage i muslimanski milicionari u Sandžaku i četničke snage pod komandom majora Lukačevića koji je, 3. decembra u Sjenici, sa komandatnom nemačke 1. brdske divizije napravio spo-

razum o zajedničkoj borbi protiv partizana. Nemačku operaciju "Kugelblitz" naši istoričari su nazvali Limsko-drinska operacija kojom je zapravo počinjala bitka za Srbiju.

Dok se 1. šumadijska brigada odmarala u Prijepolju, borci sređivali obuću i odeću očekujući naoružanje iz rezervi korpusa, a komandant i komesar brigade sa još nekoliko starešina bili u štabu korpusa u Pljevljima, nemačka 1. brdska divizija, nas-

O napomom maršu 1. šumadijske brigade ka Tari krajem novembra 1943, zamenik komesara njenog 3. bataljona Lazar Ljuboja zabeležio je:

"Kada smo bili na prilazima Tari, pao je mali sneg koji se istopio i nakvasio zemlju. Tokom noći blato se na putu smrzlo tako da su slabo obučeni borci išli po njemu kao po šiljcima.

Idući za kolonom, primetio sam da je borac Beli potpuno bos. Ide a za njim ostaje krvav trag. Parče čebeta kojim je bio zavio nogu pocepalo se i spalo. Ja sam imao dotrajale šumadijske opanke i čarape. Zaustavio sam ga i ponudio mu da izabere - dotrajale opanke bez čarapa ili čarape bez opanaka. Odbio je oboje. 'Mogu ja, družo komesare, još ovako.' I otrča na svoje mesto u koloni..."

tupajući od Sjenice, iznenada je, 4. decembra 1943, napala 2. proletersku i 1. šumadijsku brigadu. U teškoj borbi, koja je trajala od ranog jutra pa do mraka, borci ove dve partizanske brigade hrabro su se borili protiv mnogo brojnijeg i neuporedivo opremljenijeg neprijatelja.

Žrtve su bile ogromne. Tokom prijepoljske bitke, 1. šumadijska brigada izgubila je oko 250 boraca i starešina.

Desetkovana brigada potom je, pod operativnom komandom 2. proleterske divizije, učestvovala u borbenim dejstvima od Pljevalja i Čelevića do Nove Varoši, Zlatibora, Ivanjice i Arilja. Devetog februara 1944. u selu Ponikve kod Čajniča, naredbom štaba 2. proleterske divizije, uz saglasnost Glavnog štaba Srbije, od 1. južnomoravske brigade i preživelih boraca 1. šumadijske formirana je 3. srpska brigada koja je učestvovala u borbama sve do konačnog oslobođenja zemlje.

Jedanaest pripadnika 1. šumadijske brigade odlikovano je Ordenom narodnog heroja. Brigada je odlikovana Ordenom partizanske zvezde sa zlatnim vencem, Ordenom zasluga za narod sa zlatnim vencem i Ordenom narodnog oslobođenja, a 3. srpska brigada odlikovana je Ordenom narodnog heroja.

Dragoslav DIMITRIJEVIĆ BELI

NAŠA POŠTA

Poruka iz Sarajeva i odgovor

Uz potpise predsednika Vase Radića i sekretara Ante Tomeka, iz sarajevskog Kantonalnog odbora Saveza udruženja građana-boraca narodnooslobodilačkog antifašističkog rata Društvu za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji 1941-1945. stigao je novčani prilog i pismo sledeće sadržine:

"Dragi drugovi,

Izuzetno cijeneci Vašu borbu za istinu o našoj narodnooslobodilačkoj borbi 1941-1945. godine i Vašeg i našeg Udruženja Bosanaca i Hercegovaca u Beogradu, primite ovaj naš skromni prilog za "Bilten", kao znak male pažnje i naše zahvalnosti."

U ime Društva i "Glasa istine" zahvalio se predsednik dr Radoslav Ratković:

"Poštovani i dragi drugovi,

Toplo Vam se zahvaljujem na prilogu koji ste nam poslali a koji je namenjen našem listu "Glas istine".

Vaše pozitivne ocene o ovom našem glasilu veoma cenimo jer potiču od organizacije koja, kao i mi, nastoji da očuva istorijske istine o antifašističkom NOB-u i svakodnevnoj društvenoj stvarnosti uopšte.

U želji da naše organizacije i dalje budu saradnički bliske u osnovnim programskim ciljevima na planu antifašizma, drugarski Vas pozdravljamo."

DRUGOVAC - POPRIŠTE ČETNIČKOG MASAKRA (4)

Hiljade četnika napadaju selo

Posle višestrukih bezuspešnih pokušaja da se Drugovčani ubede u nemogućnost frontalne odbrane sela, Kosmajski partizanski odred je, 23. aprila 1944. pred ponoć, napustio Drugovac i uputio se prema gornjem Kosmaju da bi zatim produžio ka centralnoj Šumadiji radi formiranja 2. šumadijske brigade. Bilo je, naime, predviđeno da u njen sastav uđe po jedan bataljon Kosmajskog i 1. šumadijskog odreda.

Kosmajskim partizanima ostalo je u trajnom sećanju da se nigde, kao u Drugovcu, oko njih nije tako javno okupljalo i staro i mlado, nigde nisu tako radosno, otvorena srca i dobre volje od većine meštana dočekivani, pomagani, lečeni i ispraćeni sa iskrenim željama da se što pre vrate. I autor ovih redova, koji je kao kosmajski partizan nekoliko puta bio u Drugovcu, to je video i doživeo.

Čim su čuli da je odred otišao iz Drugovca, četnici su već sledećeg dana izvršili napad iz susednih sela Suvodola i Selevca. Oba napada su odbijena kao i predveče ponovljeni napad iz Selevca. U utorak 25. aprila u Drugovac su od ranog jutra počeli da pristižu seljaci iz susednih sela, naročito žene, koje su slali četnici sa porukama da se odbrana sela preda i da se ništa neće preduzimati protiv onih koji polože oružje i odreknu se borbe protiv četnika. Takve poruke i pretnje stizale su i sledećih dana ali u Drugovačkom bataljonu niko nije ni pomišljao na predaju.

Nezadovoljan razvojem situacije, Draža Mihailović je 24. aprila naredio komandantu i ostalim starešinama Smederevskog korpusa da "očiste smederevski kraj od komunista" i da se "mora raditi brzo jer je vreme skupo". Istovremeno je pretio da će "sve starešine koji nisu u stanju da raščiste sa komunistima smeniti i dovesti sposobne ljude koji će biti u stanju da uredi smederevski kraj". Naredio je komandantu Avalskog korpusa da pomogne Smederevskom korpusu u čišćenju tog kraja od partizana a komandantu Gorskog garde (GG) da očisti Kosmaj od komunista, kako su četnici nazivali partizane i njihove saradnike.

U petak 28. aprila 1944. u Velikoj Krsni nedaleko od Drugovca, komandant grupe korpusa Gorskog garde major Nikola Kalabić održao je sastanak sa komandantima Oplenačkog i Kosmajskog korpusa GG i komandantom Smederevskog korpusa na kome je odlučeno da se napadne Drugovac kao selo koje se u podunavskom srezu, odnosno smederevskom kraju, najviše suprotstavlja četnicima i najviše pomaže partizane. Tom

prilikom Kalabić je izdao zapovest da na Drugovac krene: iz Selevca oko 800 četnika 1. brigade Oplenačkog i 3. brigade Kosmajskog korpusa GG, iz Badljevice oko 700 četnika 2. brigade Oplenačkog i 4. brigade Kosmajskog korpusa GG, iz Suvodola i Malog Orašja oko 300 četnika Smederevskog korpusa, sa zadatkom da se u Drugovcu kazne "komunisti i njihovi jataci" i u selu uspostavi četnička vlast. Određeno je još da u Umčarima i Živkovcima u gročanskom srezu bude u pripravnosti još oko 300 četnika prve grupe brigada Avalskog korpusa.

Izgubivši vezu sa Kosmajskim odredom u toku borbe protiv četnika Avalskog korpusa u selu Guberevcu, 28. aprila uveče u Drugovac je stigla prva sa delom treće čete iz sastava 1. bataljona ovog odreda. Ovi delovi odreda, sa kojima je bio i komandir prve čete poznati partizan Voja Vučković, raspoređeni su na sektor 4. čete Drugovačkog bataljona prema Suvodolu i Binovcu.

Velika koncentracija četnika u susednim selima, primećena još prethodnog dana, neprestano se povećavala. Bilo je očigledno da će napad na Drugovac početi sa svih strana. U skladu s tim, raspoređene su i snage Drugovačkog bataljona: prema Binovcu i jednim delom prema Malom Orašju - prva četa; prema Badljevi i selevačkom zaseoku Brnjak - druga četa; prema Selevcu i Lunjevcu - treća i prema Suvodolu, a delom i prema Binovcu - četvrta četa. Štab bataljona izdao je naređenje da se šteti municija i vatra otvara tek kada četnici dođu na blisko odstojanje. Dobijena obaveštenja ukazivala su da je Drugovac sa svih strana blokiran četničkim snagama jačine od oko pet hiljada ljudi.

U subotu 29. aprila 1944, tri pucnja "kratežom" obavestila su odbranu sela da su četnici krenuli na Drugovac. Prvi su napali četnici od Malog Orašja i Badljevice. Nisu mogli da probiju odbranu i imali su petnaestak mrtvih. Zatim su, podržani mitraljeskom i minobacačkom vatrom, krenuli četnici iz Suvodola i Selevca. Iza njihovih streljačkih strojeva bilo je oko šezdeset zaprežnih vozila. Angažovali su ih četnici Oplenačke brigade da bi utovarili stvari koje opljačkaju u Drugovcu.

Oko osam časova, žestoke borbe vođene su na svim prilazima selu. Stanje prema Suvodolu postajalo je je kritično; tu su poginula dva borca Kosmajskog odreda. Došlo je, zatim, ono čega su se svi bojali - municije je bilo sve manje. Štedeo se svaki metak. Četnici kuriri su dolazili u štab da traže municiju a nje nije bilo. Jedino je

Mileva Brkić iz svoje rezerve raznosila borbama poneki metak i bodrila ih da izdrže.

Četnici su osetili da braniocima ponestaje municija pa su pojačali pritisak. Odbrana je počela da se povlači ka centru sela. Štab bataljona sa političkim radnicima Petrom Banovcem i Mladenom Nikolićem donosi odluku o izvlačenju čitavog bataljona iz opsade. Povlačenje je počelo oko deset časova prema Marinkovom groblju. Tu je četnički pritisak bio najmanji jer je hrabra binovačka seoska četa sa oko tridesetak ljudi, pucajući četnicima s leđa, pomagala Drugovčanima u odsudnom trenutku. Stvoren je tako koridor u četničkom obruču širine oko jednog kilometra koji su borci i jedan deo meštana iskoristili za napuštanje opkoljenog sela. Četnici su to приметili i pokušali da zatovore brešu ali je već bilo kasno. Svi koji su mogli, hteli i želeli da se izvuku iz obruča - bili su van četničkog domašaja.

Dok se izbegli narod sklanjao po njivama i šumama, drugovački borci sa političkim radnicima krenuli su za Dubonu a borci 1. i 3. čete Kosmajskog partizanskog odreda sa komandrom Vučkovićem u pomoć Binovčanima.

(Nastavlja se)

REKLI SU, NAPISALI SU...

DESIMIR TOŠIĆ, politolog i publicista, u "Republici"

Ni de Gol nije bio nežan

General De Gol, nacionalist modernog tipa, znao je za priličan broj Francuza koji su u tom vremenu, od leta 1940. do leta 1944, saradivali sa Nemačkom i s Petenovim režimom. Neki su saradivali iz oportunitizma, neki su imali euforiju veličanja vojne slave Petena, a bilo je u Francuskoj dosta veliki broj fašistoidnih i fašističkih organizacija i pre juna 1940... "Čišćenje francuskog društva" počelo je već u Alžiru 1943, kada su zajedno sa savezničkim jedinicama dolazili i ljudi De Golovog "pokreta oslobođenja". U samoj zemlji, već početkom 1944, dakle pre oslobođenja i odmah posle samog oslobođenja, lokalne organizacije otpora Slobodnih francuskih snaga (FFI), i posebno komunisti, počeli su sa čišćenjem koje se svodilo uglavnom na fizičke likvidacije.

Dolaskom na teritoriju Republike Francuske, De Gol je već oktobra 1944. predvideo organizovano "čišćenje francuskog društva" navodeći dve glavne vrste kazni (pored drugih, kao što su zatvor, oduzimanje prava rada) - fizičku likvidaciju i oduzimanje nacionalne časti...

BOSNA I HERCEGOVINA

Književnik, borac, predsjednik

Predsjednik Glavnog odbora Saveza udruženja boraca narodnooslobodilačkog antifašističkog rata Bosne i Hercegovine je književnik Jure Galić.

Citirajući ih prema "Glasu antifašista", "Glas istine" svojim čitaocima predstavlja Galićeve poglede koji osmišljavaju delovanje organizacije bosanskohercegovačkih boraca a inspirišu i antifašistički raspoložene pripadnike mlađih generacija:

- Bosna i Hercegovina može opstati, braniti se i izgraditi samo ako su svi njeni građani zajedno i u prijateljstvu jedni s drugima bez međusobnog nepovjerenja i straha, Ni za kog nema napretka dok jedni udaraju u ploču a drugi u čavao. Borci će se zalagati za ove principe i oni su ugrađeni u naša dokumenta. Svima nama ovo je jedina domovina i bez nje nikome nema napretka, svejedno bio on Bošnjak, Srbin, Hrvat ili neko četvrti.

- Naša organizacija je nosilac Ordena narodnog heroja kojeg joj je dodijelio drug Tito i to nas obavezuje. NOB je svijetla historijska činjenica, mi negujemo i čuvamo njene tradicije. Historija se ne može, prema našoj potrebi, dogoditi i praviti drugačijom. A takvih pokušaja ima i to puno. Mi negujemo tradiciju i istinu o NOB i ništa više. Znamo da ima i drugačijih mišljenja i prakse, ali to spada u drugu oblast posmatranja, u oblast morala.

- Organizacija boraca znatno je ojačala i njen glas sve se više čuje, ali ne podjednako na svim područjima. Čuće se i tamo, jer na tome se i tamo radi. Ne možemo biti nezadovoljni pogotovo ako se zna da su borci iz oslobodilačkog antifašističkog rata bili prvi na najvećem udaru. Nacionalne stranke, njihovi ekstremni dijelovi, dolaskom na vlast, svom žestinom najprije su se sručili na NOB, zapravo tekovine te borbe... Sve su učinili što su mogli da unište najveću tekovinu naše borbe, bratstvo i jedinstvo naših naroda, huškali narode jedne na druge kao i nekada, navodili međusobno ubijanje i zagorčavanje života jednih drugih. Prekrajali su historiju. Željeli su da razbiju i unište Bosnu i Hercegovinu, a sve za račun nekog drugog ko nam ne želi dobro. Zavladao je način života i vladanja kakvog mi, stariji, pamtimo, a to je fašistički, u kome je vladalo pravilo - jedan narod, jedna teritorija, jedna vjera, jedna ideologija, jedan vođa. Stvari se mijenjaju, a mijenjat će se još brže jer na društvenu scenu stupaju mlađi ljudi, mlađe generacije antifašista. One će znati naći svoj prostor i način dječovanja.

- Ratna generacija boraca, antifašista je na izmaku. Tekovine njihove antifašističke

borbe ne pripadaju samo njima, one pripadaju i generacijama koje iza njih dolaze... Mi idemo ka tome da se naša organizacija što prije transformira u organizaciju, ili bolje rečeno u antifašistički pokret, u kome, u prvom redu, svoje mjesto treba da nađe omladina, mladi ljudi, i da se tim putem suprotstavljamo fašističkoj ideologiji i praksi. Antifašistički pokret kod nas u suštini treba da znači pokret za sva ljudska prava na život, pravo na slobodu, pravo na domovinu, pravo na slobodu kretanja, pravo na vjeru, pravo na imovinu i druga prava koja pripadaju civilizovanom svijetu. Takva prava su sadržana u dokumentima Ujedinjenih nacija i u međunarodnom pravu, kao i u dokumentima ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a.

- Nacionalističke stranke, kad su došle na vlast, najbolje su se legitimirale kao sljedbenici kvislinga i kolaboracionista, tj. nacista iz drugog svjetskog rata, kao što su se legitimirale i svojim simbolima koje su istakli; ustaštvo, četništvo i mladomuslimanstvo. Za njih ne postoji ni onaj period naše izgradnje koji je trajao 50 godina... Neka vladajuće garniture izbrišu sa karte ove zemlje sve što je stvoreno u Titovo vrijeme pa ćemo vidjeti šta će na karti ostati. Ili, neka nacrtaju svoje, ono što su oni stvorili i uradili za ovo svoje vrijeme pa neka ljudi procjenjuju. Slika će im biti črna od grobova, porušenih i uništenih gradova i sela i spomenika kulture... Činjenice o svemu najbolje govore, a ljudi, naši građani, neka prosuđuju.

- Nesporno je da je na Bosnu i Hercegovinu izvršena agresija od strane nama susjednih država pri čemu su uveliko zloupotrijebljene vjera i nacija kako bi se taj cilj što lakše postigao. Ovo nije prvi put viđeno i doživljeno, ali je svaki put i previše skupo plaćeno. Bošnjačka strana je posebno stradala. Nad Bošnjacima je izvršen genocid, mada i ostali narodi nisu toga bili pošteđeni.

SLOVENIJA

Knjiga "Zavere i atentati na Tita"

U domu Lovačke družine Sveti Jurij ob Ščavnici u Slovenskih Goricah promovisana je knjiga "Zavere i atentati na Tita" čiji je autor general-major u penziji Marijan F. Kranjc.

Dugogodišnji pripadnik Službe bezbednosti Marijan F. Kranjc otkriva događaje koji su u sprezi sa zaverama i atentatima protiv nekadašnjeg predsjednika SFRJ, maršala Josipa Broza Tita. S obzirom da je Kranjc i sam učestvovao u obaveštajnoj zaštiti Titovih putovanja, njegova knjige je u jednom delu i svedočanstvo iz "prve ruke". Sam kaže da je to bila velika odgovornost i časna dužnost koja je proizlazila iz

svečane obaveze svakog pripadnika nekadašnje JNA.

Na 425 strana, Marijan F. Kranjc analizira 18 zavera i 57 pokušaja atentata na maršala Tita. Prema njegovim navodima, od ukupno 57 atentata, 27 se završilo na nivou planiranja, a 26 kao pokušaji. Cilj svih je bio da se slomi ili destabilizuje Jugoslavija jer se pod takozvanim Danom X podrazumevala Titova nasilna ili prirodna smrt.

Inicijatori svih ovih zavera, planiranja i pokušaja atentata potiču iz sovjetskih, zapadnih i domaćih krugova. Zapadne obaveštajne službe, u saradnji sa ustaškom ili četničkom emigracijom, stoje iza 34, sovjetske obaveštajne službe sa informbirovcima iza 27, nemačke obaveštajne službe sa Gestapoom, Abverom i kvislinzima iza 12, a ostale obaveštajne službe iza dva konkretna primera. Autor knjige ih sve detaljno opisuje i analizira.

Na promociji i konferenciji za novinare bilo je preko 60 učesnika, počev od rođaka Marijana F. Kranjca, njegovih školskih drugova iz gimnazija u Gornjoj Radgoni i Mariboru. Među prisutnima bili su i dr Janko Legat, profesor Mariborskog univerziteta i dr Ivan Rihtarič, predsednik Istorijskog društva Gornja Radgona. Na početku promocije prisutne je srdačno pozdravio župan opštine Sveti Jurij ob Ščavnici Anton Slana predstavivši autora Marijana F. Kranjca i njegovu porodicu. Kranjc, inače, potiče iz ovog kraja.

Autor knjige naveo je razloge koji su ga rukovodili da se bavi ovom tematikom, opisao nekoliko najinteresantnijih primera i odgovarao na brojna pitanja. Izrazio je želju da i javnost sazna ono što je nekada bila duboko čuvana državna tajna. To je i podstrek istoričarima da, kada se otvore arhivi bivše JNA, ovu problematiku prouče i uz primenu naučne metodologije.

Promociju i konferenciju za novinare stručno je vodila moderatorka Breda Žunič. Knjigu "Zavere i atentati na Tita" izdalo je i štampalo preduzeće "GRAFIS TRADE" d.o.o, Spodnje Blato 29, Grosuplje, a autor Marijan F. Kranjc je izjavio da priprema i izdanje na srpskohrvatskom jeziku.

Stane INKRET

HRVATSKA

Pismo Sanaderu

Sindikata umirovljenika Hrvatske - Podružnica kluba vojnih umirovljenika uputila je pismo predsjedniku Vlade Republike Hrvatske dr Ivi Sanaderu u kome se, između ostalog, kaže:

- Bivša vlast HDZ-a među prvima je

stavila na udar vojne umirovljenike JNA. Revanšističkim zakonima i drugim propisima ukinuta su i znatno umanjena njihova mnoga prava čime su bez suda kolektivno kažnjeni i pretvoreni u drugorazredne građane Hrvatske.

- Vojnim umirovljenicima penziona osnova smanjena je 1. januara 1992. za 50 odsto, a nakon devet mjeseci utvrđena je kao konačna od 63,22 odsto od pripadajuće tako da je general-pukovnik poravnat sa razvodnikom Hrvatske vojske. To je očigledna degradacija. Od tranzicijskih zemalja ovako drastično postupila je samo Hrvatska. Vlada bivšeg premijera Račana te već umanjene mirovine umanjila je za još 8 do 16 odsto.

- U predizbornoj kampanji govorili ste da više neće biti revanšizma, da će se nepravde ispravljati. Sad se pruža prilika da i nama učinjene nepravde ispravite, da zauvijek nestane revanšizam i posijana mržnja, da konačno proradi pravna država.

- Napominjemo da smo predsjedniku Tuđmanu uputili 16 pisama, ali nije nas primio. Za razgovor sa bivšim premijerom Račanom čekali smo više od tri godine i nakon 24 pisma upućenih njemu, primio nas je 2. 4. 2003, da bi nakon dva mjeseca pogazio sve svoje zaključke.

O Cenčićevoj knjizi na Rijeci

Riječko Društvo "Josip Broz Tito" organizovalo je raspravu povodom knjiga Vjekoslava Cenčića "Titova posljednja ispovijest" i "Velika podvala - Cenčić podmeće Titu izmišljene stenograme" koju je, izvlačeći Cenčića na čistac, priredilo i izdalo beogradsko Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji. Vjekoslav Cenčić je, inače, bio član riječkog Društva "Josip Broz Tito", a pomenuta knjiga predstavljala je povod za njegovo isključenje.

Pred stotinak prisutnih, pošto su Branko Vlah, sekretar i Vitimir Grbac, predsjednik riječkog Društva podsetili na okolnosti koje su nametnule ovu raspravu, prvi govornik na skupu, hrvatski akademik Petar Strčić je ukazao na Titove doprinose koje baštine hrvatski i ostali jugoslovenski narodi ali i čitav svet: pobedonosna narodnooslobod-

Neposredno posle skupa na Rijeci, Društvo za istinu o antifašističkom NOB-u stiglo je pismo kojim se Društvo "Josip Broz Tito" Rijeka zahvaljuje na pruženoj pomoći u organizaciji rasprave povodom knjiga "Titova posljednja ispovijest" i "Velika podvala - Cenčić podmeće Titu izmišljene stenograme", te na prisustvu urednika "Glas istine" - "aktivnog uspješnog učesnika".

O Šuvaru, Hrvatskoj...

"Primila sam jedan broj Vaše "Istine", pa sam vidjela da na Vašim stranama gostuje Šuvar. Ja nisam Šuvar, ali sam antifašista, bivši sam novinar pa sam željela da gostujem sa mojom malenkosti", piše Danica Desnica iz Zagreba.

Naša čitateljka, nadamo se, odsad, i stalni saradnik, obaveštava nas da se "Hrvatska ljevica", koja je dugo izlazila gotovo u ilegali, od nedavno nalazi i na kioscima. Za Šuvara kaže da je izuzetno marljiv sa svojim studentima, da je svake subote na raspolaganju simpatizerima i da se, iako su ga nekoliko puta tukli neistomišljenici, nađe u Splitu, Rijeci, Beogradu, Novom Sadu, Glini, na Lošinju, svuda gde ga pozovu.

Povod za usputne opaske o Stipi Šuvari je njegova knjiga "Hrvatski karusel" o kojoj je "Glas istine" već obavestio svoje čitaoce. Naša čitateljka navodi kako ovaj poznati levičar danas doživljava Hrvatsku:

"Nažalost, Hrvatska je nazdravičarska, a i nacionalistička. Pati i od ksenofobije. Brine za odumiranjem Hrvata, a i da ne bude u svemu potčinjena inozemstvu. Usput, klanja se inozemnoj valuti, a rezultati rada su joj još vrlo maleni. Pri svemu tome, odljev mozgova ove države u zemlje svijeta je veliki, a znamo koliko se dugo stvara dobar intelektualac..."

U svom pismu Danica Desnica pominje i podatak da se udeo Srba u stanovništvu Hrvatske sa 12,2 smanjio na 4,5 odsto. Vratilo ih se oko 50 hiljada i još toliko dolazi u Hrvatsku da preuzme penzije i ostaje kratko jer tu nema uslova za život. Vlast kao da onemogućava povratak Srba. Na području Federacije BiH danas nema više od 350 hiljada Hrvata. Glavnina se naselila u Hrvatsku a trend iseljavanja se nastavlja...

lačka borba, teritorije vraćene Hrvatskoj i Jugoslaviji, otpor Staljinu, Treći svet, socijalizam sa ljudskim likom, materijalni uspon Jugoslavije, blagostanje Jugoslovena... Zatim je na nizu konkretnih primera, metodom naučne i logične analize, ukazao na Cenčićeve protivrečnosti, dezinformacije i očigledne falsifikate, kao i na tajanstvenost njegovih navodnih izvora. "Za naučnike i obaveštene, rekao je, Cenčićeva je knjiga nevažna ali je zato za obične čitaoce, posebno mlade, više nego opasna". Iako se predstavlja kao Titov privrženik, Cenčić Tita, koji se uzdigao među velikane svetske istorije, prikazuje kao minornu ličnost koja se ispoveda špijunu sa nadimkom "Gangster" (Kopinič).

I Ivan Plovanić iz Kraljevice je konstatovao da iz samog teksta Cenčićeve knjige proizlazi da je izmišljeno ono što se predstavlja kao krunski argument. Kako je prikazan navodni trodnevni razgovor Tito-Kopinič, izvodi se zaključak da je mogao biti zabeležen samo na magnetofonskom snimku i to iz neke druge prostorije jer učesnike razgovora niko nije smeo da vidi. A kako su onda zabeleženi vizuelni detalji koje magnetofon nikako ne može da registruje? Do istih zaključaka, Plovanić je došao i na osnovu jezičke analize i takođe na konkretnim primerima ukazao na niz apsurdnosti u Cenčićevoj knjizi.

Sprečen da prisustvuje skupu, dr Nikola Anić je poslao pismo u kome kaže da je za Cenčića najčasnije da rukopis sam spali. Jer, reč je o klasičnom falsifikatu kakav se na ovim prostorima odavno nije pojavio. "Tražio sam originale dokumenata na koje se Cenčić poziva, svuda gde mi je on

rekao da se nalaze. Nema ih i neće ih ni biti", napisao je Anić i Cenčićevu knjigu označio kao velikosrpsku brbljariju iz miloševićevske epohe.

Predsednik Saveza društava "Josip Broz Tito" dr Tomislav Badovinac zahvalio se riječkom Društvu što je organizovalo ovu raspravu i Cenčića demantovao kao neposredni svedok budući da je sedam godina bio u neposrednoj blizini Tita.

Reč je zatim dobio autor knjige "Titova posljednja ispovijest" - Vjenceslav Cenčić. Ne pokušavajući da odgovori na suštinska pitanja, u skladu sa svojim već dobro poznatim metodom, govorio je o manje važnim ili sasvim nevažnim detaljima, pozivao se na mrtve svedoke, na pisma čija je autentičnost sumnjiva i na prvi pogled.

U ime Društva za istinu o antifašističkom NOB-u u Jugoslaviji, skup je pozdravio Nebojša Dragosavac. Konstatujući da su programska opredeljenja nalagala Društvu da odgovori na neistine izrečene u Cenčićevoj knjizi, što je učinjeno knjigom "Velika podvala - Cenčić podmeće Titu izmišljene stenograme", naglasio je da se na osnovu u toj knjizi predočenih činjenica od Cenčića sada ograđuju i ljudi koji su mu privrženi. Postaje, naime, jasno da je za Cenčićev poduhvat falsifikat blaga oznaka. Jer, ono što ne postoji - ne može se čak ni falsifikovati. Cenčić je nečija isturena ruka i tu ulogu svesno prihvata s obzirom na upornost s kojom brani ono što se odbraniti ne može. Zato je bitno da se identifikuju naručioci i aranžeri Cenčićevog poduhvata da bi se do kraja razjasnilo zašto, u ime koga i u ime čijih interesa se i s kojim ciljem pojavila Cenčićeva knjiga.

IZ DRUGIH DELOVA NEKADAŠNJE ZAJEDNIČKE DRŽAVE

U diskusiji (Vojdran Benčić, Živko Juzbašić) rečeno je da se Josip Broz Tito sam brani svojim delom. Činjenice rečito govore. Bilo je slabosti ali niko nema pravo da blati celinu.

Skup je zaključen konstatacijom da je dobijena slika o dve pomenute knjige a to se i želelo.

Opet rasprava o imenu Saveza boraca i antifašista

Nekadašnji SUBNOR Hrvatske, posle rasprave u svim organizacija, prihvatio je 1992. godine ime Savez antifašističkih boraca Republike Hrvatske.

Kasnije je iz imena izostala republika, a na skupštini 2002. godine prihvaćen je naziv Savez antifašističkih boraca i antifašista Hrvatske.

Stigla je, međutim, nova inicijativa članstva iz Dubrovačko-neretvanske županije. Predlaže se ime - Savez antifašista Republike Hrvatske.

Ovaj predlog upućen je članstvu na raspravu.

Kad Thompson maršira

Dugo je Marko Perković, poznatiji kao Thompson, u Hrvatskoj sablažnjavao samo antifašiste i žrtve starijih i novijih fašističkih metoda. Lokalne vlasti u poje-

dinim slučajevima čak su bile i sponzori koncerata na kojima je dotični pevač veličao klanje.

Dosta je i onih koji još smatraju bezazlenim pesmice u smislu:

"Jasenovac i Gradiška Stara to je kuća Maksovih mesara", "U Čapljini klonica bila, puno Srba Neretva nosila; oј Neretvo teci niza stranu, nosi Srbe plavome Jadranu", "Sjajno zvijezdo iznad Metkovića, pozdravi nam Antu Pavelića..."

Iako je u inače liberalnoj Holandiji Thompsonu zabranjeno da organizuje ustaški hepening u holandskim gradovima, njegove ustaške popevke i dalje se vrte na radio i TV-stanicama u Hrvatskoj. Partizanske, antifašističke pesme, koje su se pevale u vreme NOB-a, inače su manje-više, proskribovane i stavljene na estradnu i medijsku crnu listu.

Sve u svemu, stvara se atmosfera da je to što Thompson radi dopušteno pa čak i poželjno. Jer, vladajuće strukture nikako jasno da se odrede o ovom estradnom fašizmu.

S obzirom da se dotični "estradni umetnik" predstavlja kao primeran vernik katolik, koji oko vrata nosi medaljon Svetog Benedikta, postavlja se pitanje kakav je stav Katoličke crkve u Hrvatskoj. Hrvatska biskupska konferencija nije se oglasila zvaničnim saopštenjem ali je njen portparol Anton Šuljić izjavio:

REKLI SU, NAPISALI SU...

PREDRAG MATVEJEVIĆ,
književnik

O Titu i Draži

Na razini evropske povijesti i savezništva u drugom svjetskom ratu, Draža Mihailović je apsolutno inferioran Josipu Brozu. Mihailovića nisu opsjedale njemačke elitne jedinice na Ravnoj gori ili u selu Ba, kao Tita u kanjonu Sutjeske ili pećini kraj Drvara. Za prvoga su uglavnom znali gdje je, za drugim su neprestano tragali. Draža je okupljao samo dio Srba i prosrpskih Crnogoraca. U Titovoj vojsci bili su borci svih nacionalnosti. Ni u jednom pokretu otpora u Evropi nije ih bilo toliko niti su prošli kroz takve okršaje...

"Ograđujem se od poruka i sadržaja pjesama Marka Perkovića Thompsona u kojima on upotrebljava govor mržnje i koji se na bilo koji način dovodi u vezu s Katoličkom crkvom. To naprosto nije spojivo niti s kršćanskim niti s civilizacijskim dostignućima. Veličanje bilo kojeg zločina i nepoštovanje pravnog poretka suprotno je svim kršćanskim postulatima".

Od Thompsona se ogradio i Zvonimir Ancić, portparol zagrebačkog nadbiskupa kardinala Josipa Bozanića.

PRENETO IZ "PSIHOLOŠKIH NOVINA"

Plaši li se Bog građanskog vaspitanja?

Zovem se Radmila Grujičić. Iz Jagodine sam i radim kao psiholog u osnovnoj školi. Od samog početka jedna sam od predavača novog predmeta Građansko vaspitanje. Ulogu predavača ovog predmeta doživela sam kao obavezu ali i kao čast. Veoma brzo sam se uverila u njegovu opravdanost jer se na časovima dece uče da poštuju različitost, da budu tolerantnija, da veruju u sebe i svoje mogućnosti...Uvidela sam da se vaspitni rad sa decom upravo odvija na ovim časovima a takođe sam i svedok kakve pozitivne efekte ima ovaj predmet. Klima i međuljudski odnosi u odeljenju su mnogo bolji posle ovih časova jer se deca uče da saraduju a posebnu korist imaju deca koja zaostaju na redovnim časovima jer tamo zbog velikog broja učenika u odeljenju ne mogu dovoljno da dođu do izražaja.

Elem, povod mog pisanja nije namera da hvalim ovaj predmet već da kažem na šta nailazim i šta me razočarava, a opet da budem i od koristi kako roditeljima đaka tako i nadležnim iz Ministarstva vera i Ministarstva prosvete i sporta.

Odlazeći ovih dana u crkvu, dobih pamflet sa naslovom "Lov na dečije duše" sa podnaslovom "Kuda vode novi nastavni planovi i programi?". Sa velikim zanimanjem sam ga pročitala i ostala razočarana i ljuta jer opet vidim da neki ljudi daju sebi za pravo da govore o nečemu što ne poznaju dobro. A posebno me pogađa i to što ima ljudi koji će poverovati onome što je tamo napisano a što nema nikakve veze sa istinom. Navešću iz pamfleta samo ono što se odnosi na predmet Građansko vaspitanje: "Kadrovi za ovaj predmet su obučavani kao tobožnji 'čuvari osmeha'. Suština aktivnosti ovako 'odnegovanih' kadrova za

građansko vaspitanje je ispiranje mozga! Kao uteha se nudi trošenje energije oko zadovoljavanja ličnih prohteva u igrama bez granica. Da li koga ovde grize savest, da li postoji osećanje krivice?! Ima li kajanja i blagovremenog odupiranja sunovratu?!"

U tekstu se zatim kaže: "Molimo sve roditelje da decu upisuju na veronauku. Licemerje i perfidne metode 'čuvara osmeha' na časovima građanskog vaspitanja nude lažnu bezbrižnost i seju zlo seme i kukolj na neiskvarenim dečijim dušama, čiji će se zli usev pokazati vrlo brzo kroz umnožavanje nemorala i broja obolelih od side...povećanog broja abortusa, samoubistava, narkomanije..."

Pamflet je izašao po blagoslovu N.J.P. Episkopa niškog g.g. Irineja a u potpisu je i Sestrinstvo manastira Sv. Stefana Lipovac. S obzirom da sam hrišćanka, pravoslavna, tvrdim da u programu nema ničega što decu vaspitava protiv Boga i vere. Naprotiv, deca se uče osnovnim moralnim vrednostima koje su nam u ovim vremenima i te kako potrebne i to istim onim koje se propovedaju i u Bibliji - iskrenost, tolerancija, poštovanje sebe i drugih, da se ne podsmevaju drugačijim mišljenjima, da je svako vredan ljubavi... Mogu reći da se mnoga deca tek na časovima građanskog vaspitanja uče ovakvim vrednostima! Zato mi je i posebno žao što je na ovaj pamflet svoj blagoslov dao Episkop g.g. Irinej koji, verujem, nije dobro upoznat sa planom i programom za predmet Građansko vaspitanje. To sam i napisala u pismu koje sam mu uputila...

Radmila GRUJIČIĆ

(Tekst je prenet u sažetom obliku a naslov je dala redakcija "Glasa istine")

SVETOZAR MARKOVIĆ O PRVOM SRPSKOM USTANKU

To je bila društvena revolucija

Osnivač socijalističkog pokreta u Srbiji Svetozar Marković (1846-1895) objavio je 1872. u Novom Sadu, gde se privremeno sklonio od policijskih progona, knjigu "Srbija na istoku" - jedno od najznačajnijih dela srpske političke misli.

Povodom obeležavanja 200. godišnjice I srpskog ustanka podsećamo na nekoliko stavova iz te znamenite knjige u kojima se govori o karakteru I srpskog ustanka i daje kritički osvrt na to kako monarhističko-dinastička historiografija prikazuje ovo revolucionarno društveno zbivanje. Navodimo ih prema izdanju celokupnih dela Svetozara Markovića iz 1892. godine:

- Ko god je proučio istoriju srpske revolucije u početku ovog stoleća, mora uvideti da tu nije učinjena promena vlasti, podela državnog zemljišta i u opšte neka promena politička, već je tom prilikom učinjena duboka društvena revolucija, koja je iz korena izmenila stroj srpskog društva pod Turcima, pa je zavatila i same pojmove srpskoga naroda.

Ono što se svršilo u Srbiji revolucijom, može nam služiti kao pouka, šta može i šta treba da bude celj revolucije u Turskoj carevini - a može biti i u nekoj drugoj državi...Tumačeći postanak današnje srpske države i značaj prve srpske revolucije, mi hoćemo dakle da pokažemo: šta valja da radimo i čemu da težimo u velikoj borbi za oslobođenje, koja se može svakog trenutka otpočeti na Balkanskom poluostrvu i u kojoj je bez sumnje Srbiji namenjena prva uloga.

- Prevrat, što ga je učinila revolucija u srpskom narodu, tako je ogroman da mi danas upravo ne možemo ni da predstavimo njegov pravi značaj. Nije tu bilo samo podelenje tursko-državnog zemljišta, niti promena vlade, već je tu zbrisana cela jedna neradna klasa ljudi, koja je živela sa svim drugim životom, govorila drugim jezikom, verovala drugu veru, a smatrala srpski narod kao svoje imanje. Spahije, koji su kupili desetak; janičari, koji su primali platu, držali đumruke i zanimali se zvaničnim otimanjem od naroda; subaše i dahije - kao paše i kadije, sve je to iščezlo...Jednim mahom dakle srpski narod postao je slobodan i socijalno i politično. Od tog trenutka upravo moglo je biti reči o vlastima, zakonu i poretku u srpskom narodu, jer srpski narod ne priznavaše tursku državu za svoju - niti sebe za građanina u njoj. Dakle: uništenjem

turskog elementa u Srbiji započela se promena kulture u srpskom narodu. Od tog doba upravo Srbi počinju da žive u varošima i istočnjačke navike, običaji, proizvodi, ukusi i.t.d, koji su vladali u varošima, zamenjuju se evropskim. Od tog doba započinje ekonomski značaj varoši, i započinje se proces raspadanja patrijarhalnog ekonomskog ustrojstva srpskog naroda u selima.

- "Vrhovni vožd" bio je u prvi mah izabran za vrhovnog upravljača srpskog naroda za vreme rata. Njemu su prosto kazali nekoliko odabranijih ljudi iz naroda: "ti zapovedaj a mi ćemo te slušati." Ali niti je njega izabralo neko narodno predstavništvo, niti su ga priznali svi gospodari, koji su imali u svojim krajevima taku istu neograničenu vlast kao i vožd. Kao god kod sviju gospodara i njegova je vlast bila sa svim neodređena - upravo zavisila je od same njegove ličnosti: koliko je mogao da zauzme i koliko je umeo da upotrebi.

- Od srpskih pisaca istorije, nema ni jednoga koji je napisao istoriju srpske revolucije - istoriju onoga prevrata, koji je učinjen u državnom i društvenom životu srpskog naroda i u osnovnim njegovim pojmovima o svojoj narodnosti i svojoj državi. Naši istorici bili su obično ljudi od partije jedne ili druge "dinastije" i u njihovim spisima svuda se ogleda njihova glavna težnja da opišu zasluge jedne dinastije ili upravo njenog osnivača, a da pokude drugog. A osim toga to su bili ljudi bez temeljnog obrazovanja koji upravo nisu ni razumevali šta treba da pokaže istorik, a naročito istorik srpske revolucije. Za to do današnjeg dana mi imamo raznih istorija partajskih boraba, a nemamo ni jednu u kojoj bi bio pokazan razvitak i ideja i ustanova - razvitak društvenog i državnog života srpskog naroda osim u nekoliko istoriju L. Ranke-a Nemca, koja ni do danas nije mogla da se prevede cela na srpski jezik iz nekih obzira dinastičkih.

...naša tako zvana inteligencija, u tečaju 40 g. tako se obrazovala u duhu monarhičnom te i ne primećava sramno sakaćenje istorije srpskog naroda, kojim se ceo narod predstavlja kao bogalj, a pojedine ličnosti kao njegovi spasitelji. Barem do sada mi ne videsmo nigde naučnog protesta, protiv takvog svatanja srpske istorije. A u poslednje vreme sa svim je uobičajeno da se kod nas početak srpske revolucije sa svim briše iz života

REKLI SU, NAPISALI SU...

GORAN BABIĆ, književnik

Široka je lepeza etničkog čišćenja

Postoje razni oblici etničkog čišćenja...Koja je razlika između uništavanja nečijeg groba, spaljivanja crkve ili oduzimanja ulice? Sve služi istom cilju, istoj svrsi te je, logično, i u prvom i u drugom i u trećem slučaju riječ o istom, o etničkom čišćenju. Mogu nesretni Nenad Bogdanović i članovi njegove komisije sa umjetnikom Prodanovićem na čelu da misle i tumače šta god i kako god hoće, ali oni, kao pripadnici većinskog naroda (i naročito kao vlast koja čini taj zločin) nisu mjerodavni ni pozvani da sude o vlastitom činu. O zločinu, naime, mogu da govore samo žrtve, samo oni o čijoj se koži radi, mrtvi ili živi.

Ovi drugi, u čijim je rukama vlast, oni možda, čak nisu ni svjesni šta su napravili pa će se naći povrijeđenim, ali oni su ovim što su učinili poručili svim manjinama (svim građanima hrvatske, jevrejske, slovenačke itd. nacionalnosti) da su odsada nepoželjni u nekoć tako tolerantnom i divnom gradu Beogradu, da su naprosto neravnomerni i da se odavde sami trebaju na vrijeme počistiti da ih jednoga dana ne bi počistila Prodanovićeva, odnosno Bogdanovićeve metla...

...Idite odavde gdje ste nevoljeni i nepotrebni - poručuju braća demokrati svima, koje srpska majka nije rodila...Rafinirano etničko čišćenje u Beogradu nisu, naime, počinili ni Šešeljevi radikali, ni Miloševićevi socijalisti, ni Koštunićini legalisti i nacionalisti, pa čak ni Vukovi ravnogorci već žalosni demokrati...Oni su oteli ulicu Marku Oreškoviću Krttiji, onome heroju o kojemu su u najgora vremena ustaškog pokolja u Lici 1941. godine lički Srbi pjevali "Drug je Marko hrvatskoga roda al' je majka srpskoga naroda". Toj srpskoj majci ovi današnji reformatori iskopavaju jedini grob jer on drugoga do ovoga ne ima. Ono što je imao u Hrvatskoj oteo mu je, naime, i uništio Tuđman. Prije "Oluje"...

srpskoga naroda, kao da ga nije ni bilo ili kao da je to neki četnički pokušaj, kao što je bilo više takvih pokušaja za vreme tursko-austrijskih ratova.